

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

BENELUXRECHT

VOORONTWERP VAN EEN BENELUXVERDRAG BETREFFENDE DE RECHTEN VAN HET SLACHTOFFER IN HET STRAFPROCES

In het jaarverslag van de Benelux-studiecommissie voor eenmaking van het recht over het tijdvak 1977-1978 (R.W. 1978-79, 989 e.v.) werd door de secretaris-generaal O. Hansen medegedeeld, dat zeer binnenkort aan de drie ministers van Justitie de tekst van een ontwerp van Benelux-verdrag betreffende de rechten van het slachtoffer in het strafproces, vergezeld van een memorie van toelichting, zou worden toegezonden.

De ministers van Justitie hebben nu besloten, vooraleer over te gaan tot het opstellen van de definitieve versie — gelet op de belangrijke wijzigingen, die de nationale systemen zullen ondergaan — aan het ontwerp een ruime verspreiding te geven met het doel de op- en aanmerkingen te kennen, waartoe het aanleiding kan geven.

De tekst van het voorontwerp en de memorie van toelichting luidt als volgt :

ONTWERP—VERDRAG BETREFFENDE HET SLACHTOFFER IN HET STRAFPROCES

Titel I. — De benadeelde persoon

Artikel 1.

Hij die, met inachtneming van de bepalingen van de wet, verklaart dat hij schade heeft geleden, die haar oorsprong vindt in een strafbaar feit, verkrijgt de hoedanigheid van benadeelde persoon. Hij die, om in een burgerlijk geding partij te zijn, op grond van onbekwaamheid bijstand heeft of vertegenwoordigd moet worden, heeft om de hoedanigheid van benadeelde persoon te verkrijgen en om de daaraan verbonden rechten uit te oefenen, die bijstand of vertegenwoordiging nodig.

Artikel 2.

1. De verklaring wordt afgelegd in persoon of door een advocaat.

2. Zij vermeldt :

a. de naam, voornamen, geboorteplaats en -datum, beroep en woonplaats van degene die de verklaring aflegt. Indien hij geen woonplaats heeft in het arrondissement waarin de verklaring wordt afgelegd, kan hij daar een woonplaats kiezen, desgewenst ten parkette ; bij gebrek aan woonplaatskeuze kan hij zich niet beroepen op het achterwege blijven van een verwittiging of van een kennisgeving ;

b. het feit, waarin de schade haar oorsprong vindt en, zo mogelijk, de datum en de plaats waarop het is begaan ;

c. de aard van de schade en een voorlopige schatting daarvan ;

d. het persoonlijk belang, dat degene die de verklaring aflegt, doet gelden.

3. De verklaring wordt mondeling of schriftelijk afgelegd aan een officier van gerechtelijke politie (hulpofficier van Justitie), aan een magistraat van het openbaar ministerie of aan de met het onderzoek belaste onderzoeksrechter (rechter-commissaris). Er wordt een proces-verbaal van de verklaring opgemaakt, dat bij het dossier wordt gevoegd.

Artikel 3.

1. De benadeelde persoon heeft het recht om te worden bijgestaan of vertegenwoordigd door een advocaat.

2. Hij wordt verwittigd van iedere beslissing waaruit voortvloeit dat de zaak niet of niet verder wordt vervolgd.

3. Indien de zaak wordt vervolgd, wordt de benadeelde persoon verwittigd van de opening van het gerechtelijk

vooronderzoek en, op gelijke voet als de verdachte, van de tijdstippen, waarop de zaak door de gerechtelijke instanties wordt behandeld.

Artikel 4.

1. De benadeelde persoon heeft het recht aan het openbaar ministerie toestemming te vragen om kennis te nemen of afschriften te ontvangen van de processtukken.

2. Het openbaar ministerie bij het gerecht in eerste aanleg beslist over het verzoek. Wanneer de zaak in hoger beroep of in cassatie aanhangig is, wordt de beslissing genomen door het openbaar ministerie bij het gerecht in hoger beroep.

Gedurende het gerechtelijk vooronderzoek kan de toestemming slechts worden verleend met het goedvinden van de onderzoeksrechter (rechter-commissaris).

3. De toestemming wordt slechts geweigerd of ingetrokken indien het belang van een goede rechtsbedeling of het openbaar belang zulks vereisen, indien de bescherming van de persoon van de verdachte of van een derde zulks vereist of indien de benadeelde persoon niet aannemelijk maakt dat hij enig persoonlijk belang heeft bij de kennisneming van de processtukken.

De beslissing wordt met redenen omkleed.

De weigering of intrekking kan voorlopig zijn of alleen betrekking hebben op bepaalde stukken of gedeelten van stukken.

4. De beslissing van weigering of intrekking wordt ter kennis gebracht van de benadeelde persoon, die, uiterlijk op de derde dag na die van de kennisgeving, zijn verzoek kan voorleggen aan het gerecht, waarbij het openbaar ministerie, dat de beslissing heeft genomen, zijn ambt uitoefent.

Dit gerecht beslist in raadkamer zonder mogelijkheid van hogere voorziening.

5. In geval van weigering of intrekking is een nieuw verzoek om toestemming slechts ontvankelijk indien het is gegrond op omstandigheden, die bij het nemen van de vorige beslissing niet bekend waren aan het gezag dat die beslissing heeft genomen.

Titel 2 — De burgerlijke partij

Artikel 5.

Hij die, met inachtneming van de bepalingen van de wet, bij de strafrechter een vordering instelt tot vergoeding van enige door hem geleden schade, die haar oorsprong vindt in een strafbaar feit, verkrijgt de hoedanigheid van burgerlijke partij.

Hij die om in een burgerlijk geding partij te zijn, op grond van onbekwaamheid bijstand behoeft of vertegenwoordigd moet worden, heeft, om de hoedanigheid van burgerlijke partij te verkrijgen en om de daaraan verbonden rechten uit te oefenen, die bijstand of vertegenwoordiging nodig.

Artikel 6.

1. De vordering wordt ingesteld door een burgerlijke partijstelling :

a. hetzij voor de onderzoeksrechter (rechter-commissaris) ;

b. hetzij voor het onderzoeksgerecht waarvoor de zaak aanhangig is ;

c. hetzij voor het gerecht in eerste aanleg, waarbij het strafbare feit aanhangig is, en wel tot de sluiting van het onderzoek ter terechtzitting.

2. Indien het strafbare feit bij geen enkel gerecht aanhangig is, wordt de vordering ingesteld :

a. hetzij door een burgerlijke partijstelling voor de bevoegde onderzoeksrechter (rechter-commissaris) ;

b. hetzij door een rechtstreekse dagvaarding van de verdachte om te verschijnen voor het bevoegde strafgerecht ter zake van een strafbaar feit, waarop volgens de wet geen hogere straf dan vijf jaar gevangenisstraf is gesteld.

Artikel 7.

Om zich te stellen moet de burgerlijke partij in persoon verschijnen of vertegenwoordigd worden door een advocaat, en de verklaring afleggen, voorzien in artikel 9.

Die verklaring kan mondeling of bij geschrifte worden gedaan.

De rechtstreekse dagvaarding wordt betekend bij deurwaardersexploot, waarvan afschrift ter hand gesteld wordt aan het openbaar ministerie bij het gerecht, waar de zaak aanhangig is gemaakt.

Artikel 8.

Indien de burgerlijke partij, die zich voor de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting heeft gesteld, niet in persoon of bij advocaat aanwezig is gedurende dit onderzoek, kan de rechter beslissen dat die partij haar vordering niet kan voortzetten voor de strafrechter.

De rechter kan niettemin beslissen dat de burgerlijke partij zal worden opgeroepen op een latere zitting.

Artikel 9.

1. De burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter (rechter-commissaris) of voor het onderzoeksgerecht vermeldt :

a. de naam, voornamen, geboorteplaats en -datum, beroep en woonplaats van de persoon die zich burgerlijke partij stelt. De burgerlijke partij die geen woonplaats heeft in het arrondissement van de rechter waarbij de vordering aanhangig is gemaakt, kan daar een woonplaats kiezen en desgewenst ten parkette ; bij gebreke van woonplaatskeuze kan zij zich niet beroepen op het achterwege blijven van enige verwittiging of kennisgeving ;

b. het feit waarin de schade haar oorsprong vindt, en, zo mogelijk de datum waarop en de plaats waar het is begaan ;

c. de aard van de schade en een voorlopige schatting daarvan ;

d. het persoonlijk belang dat de persoon die zich burgerlijke partij stelt, doet gelden.

Van de burgerlijke partijstelling wordt een proces-verbaal opgemaakt, dat bij het dossier wordt gevoegd.

2. De burgerlijke partijstelling, voor het gerecht in eerste aanleg waarbij de zaak ter terechtzitting aanhangig is, vermeldt bovendien :

a. zo nauwkeurig mogelijk de identiteit van de verdachte, tegen wie de vordering is gericht ;

b. het onderwerp van de eis.

Aan de burgerlijke partij wordt akte verleend van de burgerlijke partijstelling. De inhoud daarvan wordt opgenomen in het proces-verbaal van de terechtzitting.

3. Indien de verdachte niet aanwezig is op de terechtzitting waarop de voeging is geschied, wordt hij door de griffier verwittigd van de burgerlijke partijstelling tenzij het onderzoek ter terechtzitting ten dage van de voeging wordt gesloten.

Artikel 10.

1. Indien de rechter van oordeel is dat de burgerlijke partijstelling niet voldoet aan de vormvereisten, beslist hij dat daaraan geen gevolg zal worden gegeven.

2. Indien de beslissing, voorzien in het voorgaande lid, is genomen door de onderzoeksrechter (rechter-commissaris), kan de persoon, die zich burgerlijke partij stelt, binnen drie dagen na ontvangst van de kennisgeving van deze beslissing hoger beroep instellen bij de raadkamer van de rechtbank. Deze beslist zonder mogelijkheid van hogere voorziening.

Artikel 11.

Een dagvaarding die door een benadeelde persoon rechtstreeks wordt gegeven aan de verdachte, vermeldt :

- a. de naam, voornamen, geboorteplaats en -datum, beroep en woonplaats van de eiser ; de eiser die geen woonplaats heeft in het arrondissement van de rechter waarbij de vordering aanhangig is gemaakt, kan aldaar woonplaats kiezen en desgewenst ten parkette ; bij gebreke van woonplaatskeuze kan hij zich niet beroepen op het achterwege blijven van enige verwittiging of kennisgeving ;
- b. zo nauwkeurig mogelijk de naam, voornamen en de woon- of verblijfplaats van de gedaagde ;
- c. het feit waarin de schade haar oorsprong vindt en, zo mogelijk, de datum waarop en de plaats waar het is begaan ;
- d. de aard van de schade, een voorlopige schatting daarvan en het onderwerp van de eis ;
- e. het persoonlijk belang dat de eiser doet gelden ;
- f. het gerecht waarvoor de gedaagde moet verschijnen alsmede dag en uur van verschijning zoals die die aan de eiser zijn medegedeeld door het openbaar ministerie ;
- g. zo nauwkeurig mogelijk de naam, voornamen en de woon- of verblijfplaats van de getuigen en deskundigen, wier verhoor wordt verzocht.

Artikel 12.

1. Wanneer de dagvaarding, bedoeld in het vorige artikel, wordt uitgebracht ter zake van een strafbaar feit, waarvan de (correctionele) rechtbank kennis neemt ; kunnen het openbaar ministerie en de gedaagde daartegen een bezwaarschrift indienen bij die rechtbank, uiterlijk tot de dag van de terechtzitting maar niet langer dan tien dagen na die van de betekening van de dagvaarding.

2. De rechtbank behandelt het bezwaarschrift in raadkamer bij voorrang en beslist, de partijen gehoord, bij met redenen omklede beschikking.

3. De rechtbank verklaart het bezwaarschrift gegrond en beveelt dat aan de dagvaarding geen gevolg zal worden gegeven indien zij vaststelt :

- a. dat de dagvaarding niet voldoet aan de vormvereisten ;
- b. dat de rechtbank niet bevoegd is ;
- c. dat de dagende partij niet ontvankelijk is in haar eis ;
- d. dat de eis kennelijk ongegrond is.

4. Indien de rechtbank van oordeel is dat de zaak zich in haar huidige stand niet leent voor een behandeling ter terechtzitting, verklaart zij het bezwaarschrift gegrond, bepaalt dat de dagvaarding de gevolgen zal hebben van een burgerlijke partijstelling in de zin van artikel 6, paragraaf 2, onder a, en verwijst de zaak naar de onderzoeksrechter (rechter-commissaris).

5. In alle andere gevallen verklaart de rechtbank het bezwaarschrift ongegrond en beveelt dat het strafproces zal worden voortgezet ter terechtzitting op een nader te bepalen dag, waarvan partijen worden verwittigd door het openbaar ministerie.

6. Tegen de beslissingen, bedoeld in de leden 3 en 5, staan hoger beroep en beroep in cassatie open.

Artikel 13.

1. Binnen de grenzen van haar vordering heeft de burgerlijke partij het recht bewijs aan te brengen :

- a. dat zij de door haar beweerde schade heeft geleden ;
- b. dat die schade oorsprong vindt in het feit waarop haar eis steunt ;
- c. dat dit feit bewezen is en een strafbaar feit oplevert ;
- d. dat de dader strafbaar is.

De burgerlijke partij mag echter niet tussenkomen in de debatten over de aard van de op te leggen straf of maatregel.

2. Ten behoeve van de in het vorig lid bedoelde bewijsvoering heeft de burgerlijke partij dezelfde rechten als die, welke de wet aan de verdachte toekent.

3. De burgerlijke partij heeft tenminste het recht :

- a. om zich te doen vertegenwoordigen door een advocaat ;
- b. om gehoord te worden op haar vordering ;
- c. om stukken aan het procesdossier toe te voegen ;
- d. om aanwezig te zijn bij het verhoor van de verdachte ;
- e. om getuigen te doen horen over door haar tevoren opgegeven vraagpunten ;
- f. om te verzoeken een deskundigenonderzoek te doen plaatsvinden naar door haar tevoren opgegeven vraagpunten ;
- g. om vragen te stellen aan de verdachte, de getuigen en de deskundigen ;
- h. om kennis te nemen en afschrift te ontvangen van de processtukken.

4. De rechter, voor wie de zaak wordt vervolgd, kan aan de burgerlijke partij bij een met redenen omklede beschikking de uitoefening van één of meer van de rechten, opgesomd in het tweede lid en het derde lid onder de letters d tot en met h, ontzeggen indien het openbaar belang of het belang van een goede rechtsbedeling zulks vereisen, indien de bescherming van de persoon van de verdachte of van een derde zulks vordert of indien de uitoefening van deze rechten de grenzen van de vordering van de burgerlijke partij te buiten gaat.

5. Indien een beschikking, als bedoeld in het 4e lid, is genomen door de rechter-commissaris, staat voor de bur-

gerlijke partij binnen drie dagen na de kennisgeving ervan hoger beroep open bij de rechtbank, die daarop beslist in raadkamer, zonder hogere voorziening.

6. De burgerlijke partij wordt op gelijke voet als de verdachte verwittigd van de proceshandelingen en beslissingen, die voor haar vordering van belang kunnen zijn.

Artikel 14.

Zowel gedurende het gerechtelijk vooronderzoek als gedurende het onderzoek ter terechtzitting wordt de verdachte, wanneer hij verschijnt, gehoord over de vordering van de burgerlijke partij.

Artikel 15.

1. De burgerlijke partij, die vóór de sluiting van het onderzoek ter terechtzitting in eerste aanleg, de door haar bij de strafrechter ingestelde vordering heeft ingetrokken kan haar vordering daarna instellen bij de burgerlijke rechter.

Zij wordt bij het vonnis in de strafzaak veroordeeld in de door haar tussenkomst veroorzaakte proceskosten, voorzover deze niet van belang zijn geweest voor de strafzaak.

2. Hij die voor de burgerlijke rechter een vordering heeft ingesteld tot vergoeding van schade, die haar oorsprong vindt in een strafbaar feit, kan indien hij voor de sluiting van het onderzoek ter terechtzitting in eerste aanleg afstand doet van instantie, zijn vordering instellen bij de bevoegde strafrechter op de wijze voorzien in artikel 6.

Artikel 16.

1. De strafrechter doet gelijktijdig uitspraak over de strafzaak en de vordering van de burgerlijke partij.

2. Wanneer het onderzoek omtrent de vordering van de burgerlijke partij de beslissing in de strafzaak dreigt te vertragen, kan de strafrechter een eindbeslissing geven in de strafzaak en het onderzoek omtrent de vordering van de burgerlijke partij geheel of gedeeltelijk aanhouden. In dat geval kan de strafrechter, indien hij de vordering van de

burgerlijke partij ontvankelijk en in beginsel toewijsbaar verklaart aan die partij een voorlopige schadevergoeding toekennen.

Artikel 17.

De strafrechter kan slechts dan beslissen over de vordering van de burgerlijke partij, indien de schade, waarop die vordering is gegrond, haar oorsprong vindt in een feit, waarvoor de wet aan de rechter toestaat aan de verdachte een straf of een strafrechtelijke maatregel op te leggen.

Artikel 18.

1. De burgerlijke partij heeft het recht om binnen de grenzen van haar vordering de rechtsmiddelen van hoger beroep en van cassatie aan te wenden tegen de beslissing van de strafrechter.

2. De verdachte heeft het recht om de rechtsmiddelen van verzet, hoger beroep en cassatie aan te wenden tegen die beslissingen van de strafrechter die de vordering van de burgerlijke partij betreffen.

Artikel 19.

1. Bij toewijzing van de burgerlijke vordering veroorzaakt de rechter de verdachte geheel of ten dele in de kosten die de burgerlijke partij heeft gemaakt of die door haar tussenkomst zijn veroorzaakt.

2. Wanneer de rechter de vordering van de burgerlijke partij noch geheel noch gedeeltelijk toewijst, veroordeelt hij haar geheel of ten dele in de kosten die zij door haar tussenkomst heeft veroorzaakt, voorzover deze niet in het belang van de strafzaak zijn geweest.

Artikel 20.

De voor de verdachte burgerlijk aansprakelijke partij heeft dezelfde rechten als de verdachte ten opzichte van de andere partijen, die civiele belangen doen gelden.

MEMORIE VAN TOELICHTING BIJ HET ONTWERP- VERDRAG «DE RECHTEN VAN HET SLACHTOFFER IN HET STRAFPROCES».

Algemeen gedeelte

Ieder strafbaar feit maakt per definitie inbreuk op het algemeen belang. Het kan echter tegelijk een particulier belang aantasten, en wel dat van het slachtoffer. In het verleden speelde het slachtoffer een belangrijke rol. Het nam immers het initiatief tot de vervolging van de dader van een strafbaar feit.

Geleidelijk echter verliest de rol van het slachtoffer aan belang en belast de Staat zich hoe langer hoe meer met de vervolging van strafbare feiten.

Deze ontwikkeling is echter in onze drie landen niet gelijk verlopen. Pas bij de invoering van de Code d'instruction

criminelle van 17 november 1808 werd in België, Luxemburg en Nederland een eenvormig systeem van kracht. Dat hield in dat sedertdien in onze drie landen het slachtoffer een zekere invloed had op het verloop van het strafproces :

— Het kon immers de verdachte rechtstreeks dagvaarden voor de strafrechter.

— Het kon zijn vordering tot schadevergoeding ongeschied het schadebedrag, aanbrengen bij de strafrechter.

Spoedig echter scheidden zich de wegen van België, Luxemburg en Nederland. In België en Luxemburg is het systeem van 1808 in wezen behouden gebleven. In Nederland echter is de rechtstreekse dagvaarding afgeschaft om-

dat zij werd beschouwd als een door het buitenland opgedrongen nieuwigheid, waarvan de handhaving om politieke redenen niet wenselijk werd geacht. Weliswaar heeft bij de nationale codificatie van 1838 de burgerlijke partij naar Nederlands recht de bevoegdheid behouden om zich in het strafproces te voegen met een vordering tot schadevergoeding, doch die voeging werd gebonden aan het geringe maximum van f. 50 in kantongerechtszaken en f. 150 in rechtbankzaken (thans zijn deze bedragen opgetrokken tot f. 200 respectievelijk f. 500). Voorts heeft de burgerlijke partij slechts gedurende een beperkte periode recht op kennisneming van het strafrechtelijk dossier en mist zij het recht om getuigen en deskundigen te doen horen. Het systeem van 1808 met de voordelen daarvan is verlaten uit vrees dat de civielrechtelijke belangen het belang van de strafvervolgung zouden gaan overheersen.

Sinds de tweede helft van de 19e eeuw evenwel is de strafrechtswetenschap meer nadruk gaan leggen op het feit dat ook het algemeen belang gediend kan zijn met vergoeding van de schade, toegebracht aan het slachtoffer van een strafbaar feit. Zo heeft Herbert Spencer er reeds op gewezen dat die schadevergoeding een regulerende functie kan hebben bij het vaststellen van de strafrechtelijke sanctie. Met name in de Italiaans-positivistische school is deze tendens duidelijk merkbaar. Enrico Ferri noemt vier sancties op strafbare feiten: preventieve maatregelen, herstelmaatregelen, repressieve maatregelen en verwijderingsmaatregelen. De schadevergoeding wordt door hem gerangschikt onder de herstelmaatregelen. Ferri trekt dan de conclusie dat de civiele en strafrechtelijke gevolgen van een strafbaar feit niet van elkaar gescheiden moeten worden gehouden. Garofalo en andere strafrechtsgeleerden komen tot dezelfde conclusie.

Als gevolg van deze ontwikkelingen wordt de rechtspositie van de benadeelde persoon aan de orde gesteld op een reeks van internationale congressen, gehouden tegen het einde van de XIXe eeuw. De Union internationale de Droit Pénal nam in 1891 de volgende conclusie aan: «de strafwetgever behoort meer aandacht te schenken aan de belangen van de benadeelde partij». Het internationale strafrechtscongres, bijeen te Brussel in 1900, drukte eveneens de wens uit dat de wetgever door hervormingen in de rechtspleging de burgerlijke partijstelling makkelijker zou maken.

Deze resoluties hebben niet geleid tot belangrijke wetswijzigingen in Nederland. Wel hebben zij een zekere invloed gehad op de Belgische wetgeving; in België openden de wetten van 19 augustus 1920 en van 22 juli 1927 voor de burgerlijke partij de mogelijkheid van tussenkomst bij de onderzoeksgerechten. In Luxemburg kent de wet van 19 november 1929 op het onderzoek op tegenspraak (instruction contradictoire) aan de burgerlijke partij gedurende het voorbereidend onderzoek dezelfde rechten toe als aan de verdachte.

In de loop van de laatste twee decennia is het verlangen gegroeid om de positie van de benadeelde persoon in het strafproces te verbeteren en te versterken, en wel om de volgende twee redenen:

1. In de moderne strafrechtsvisie heeft de straf niet slechts ten doel vergelding alsmede algemene en bijzondere preventie. De straf dient daarenboven als middel tot verzoening van de dader van het strafbare feit met de maatschappij, met name wanneer hij in de gelegenheid wordt gesteld in het kader van het strafproces de schade te ver-

goeden, die hij heeft toegebracht aan het slachtoffer van zijn daad. Wil men dit resultaat optimaal bereiken, dan is het onvermijdelijk dat de toegangsmogelijkheden van het slachtoffer tot het strafproces worden verruimd.

2. Ons tijdperk wordt gekenmerkt door een aanzienlijke toename van sociale betrekkingen in aantal, intensiteit en onderlinge verwevenheid, hetgeen onvermijdelijk gepaard gaat met een evenredige toename van strafbare feiten, die inbreuk maken op een privé-belang. Het behartigen van deze privé-belangen is door de samenhang met het algemeen belang een zaak van collectieve veiligheid geworden. Zuiver maatschappelijk bezien is het thans niet meer aanvaardbaar dat de particuliere schade, voortvloeiend uit een strafbaar feit, minder snel en minder volledig zou worden hersteld dan het onrecht, dat door dit strafbare feit aan de maatschappij wordt aangedaan. Het is derhalve een zaak van goede justitie om tegelijk met de bestraffing van strafbare feiten ook de vergoeding van deze schade te bevorderen door in ruimere mate de gelijktijdige behandeling van beide vorderingen voor de strafrechter toe te laten.

Daar komt nog bij dat, als gevolg van de groeiende contacten tussen de inwoners van de Beneluxlanden, in ieder van de drie landen steeds meer inwoners van de beide andere landen slachtoffer worden van strafbare feiten. Die omstandigheid doet de behoefte groeien om de rechten die worden toegekend aan de slachtoffers van strafbare feiten, zodanig met elkaar in overeenstemming te brengen dat de inwoners van elk van de drie staten in het hele grondgebied van de Benelux op dit stuk dezelfde rechtspositie en rechtsbescherming genieten. Eenheid in de procedure waarborgt een betere belangenbehartiging en doelmatiger rechtsbedeling.

Eenheid en verfijning van de wettelijke bepalingen, krachtens welke een burgerlijke vordering tot schadevergoeding kan worden aangebracht bij de strafrechter, is voor de inwoners van de Beneluxlanden van des te groter nut door de recente invoering van het systeem, geïncorporeerd in het E.E.G.-verdrag van Brussel van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken. Door dit verdrag, van kracht in de zes oorspronkelijke lid-staten van de E.E.G., worden in elk van de verdragslanden de erkenning en de tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen, gegeven in een van de andere verdragslanden, zeer vergemakkelijkt.

Artikel 1, 1e alinea, van dit verdrag bepaalt dat het verdrag wordt toegepast in burgerlijke en handelszaken, «ongeacht de aard van het gerecht».

Dit is een duidelijke verwijzing naar de beslissingen, gegeven op de vordering van de burgerlijke partij, terwijl voorts artikel II van het bij dit verdrag gevoegde protocol uitdrukkelijk doelt op deze beslissingen. (Men raadplege: Georges A.L. Droz, *Compétence judiciaire et effets des jugements dans le Marché Commun*, Paris, 1972, nrs. 33 en 37; Martha Weser, *Convention communautaire sur la compétence judiciaire et l'exécution des décisions*, Bruxelles, 1975, nrs. 198 e.v.).

Langs deze weg kan het slachtoffer van een strafbaar feit in elk van de zes E.E.G.-landen, waar de uitoefening van de burgerlijke vordering voor de strafrechter voldoende ruim is geregeld, snel een beslissing verkrijgen, waarbij hem schadevergoeding wordt toegekend. Hij kan procederen ter plaatse waar het strafbaar feit, waarin de schade haar oorsprong vond, werd gepleegd en waar de dader voor de

strafrechter wordt vervolgd ; hij kan daarenboven op de voet van het bepaalde in titel III, afdeling 2, van het verdrag een vereenvoudigd exequatur verkrijgen.

Al deze overwegingen hebben de ontwerpers van het verdrag ertoe gebracht de rechten van het slachtoffer van strafbare feiten te verruimen en eenvormig te maken in de Beneluxlanden.

1. De benadeelde persoon

Het slachtoffer van een strafbaar feit kan er om verschillende redenen belang bij hebben dat een gerechtelijk vooronderzoek naar dat feit wordt geopend of dat een strafvervolgung tegen de dader van dat feit wordt aangevangen. Er kunnen echter gevallen zijn, waarin zich voor de benadeelde niet zozeer de noodzakelijkheid voordoet tot tussenkomst in de strafzaak als «burgerlijke partij», met alle rechtsgevolgen daaraan verbonden, maar waarin er voor de benadeelde wel alles aan gelegen is om kennis te nemen van de inhoud van het strafdossier. Enkele voorbeelden volgen hieronder :

a) Wanneer de schade, die het slachtoffer heeft geleden, door een verzekering is gedekt (diefstal, brandstichting of verkeersschade) moet het slachtoffer over bepaalde processtukken kunnen beschikken ter staving van zijn eis tot schadevergoeding bij zijn verzekeringsmaatschappij.

b) Kennisneming van de dossierstukken geeft het slachtoffer inzicht in de kans van slagen van een vordering tot schadevergoeding.

c) Kennisneming van de stukken van het strafdossier stelt het slachtoffer in staat te beoordelen of het zijn vordering het best bij de strafrechter dan wel bij de burgerlijke rechter kan aanbrengen.

Uit het voorgaande blijkt dat door raadpleging van het strafdossier minnelijke schikking van de burgerlijke belangen kan worden bevorderd, onnodige procedures kunnen worden vermeden en de wenselijkheid om de voorkeur te geven aan de weg van de burgerlijke procedure beter kan worden beoordeeld door het slachtoffer.

Het belang van het slachtoffer bij de kennisneming van de processtukken kan reeds bestaan bij de aanvang van het onderzoek, voortduren gedurende de strafvervolgung en zelfs nog bestaan na beëindiging van de strafvervolgung. Het kan ook bestaan wanneer in het geheel geen strafvervolgung is ingesteld. Gedeelten van een geseponneerd strafdossier kunnen voor het slachtoffer immers bewijsmateriaal zijn in een burgerlijke rechtspleging.

Tot dusverre schrijven de nationale wetgevingen van de Benelux-landen voor dat slechts de slachtoffers van strafbare feiten die zich burgerlijke partij hebben gesteld, bevoegd zijn kennis te nemen van de processtukken. Met betrekking tot personen, die deze hoedanigheid niet hebben verkregen, bevat de Belgische wet slechts een gedeeltelijke en de Nederlandse en Luxemburgse wet in het geheel geen regeling.

In onze drie landen is de praktijk gegroeid dat belanghebbenden, die niet de hoedanigheid van burgerlijke partij bezitten, aan de procureurs-generaal bij de gerechtshoven toestemming kunnen vragen tot het verkrijgen van inzage of afschrift van stukken uit het strafdossier. Er bestaat geen rechterlijke controle op de wijze, waarop het openbaar ministerie gebruik maakt van de bevoegdheid, waarmee het in wezen is bekleed.

Hierboven werd uiteengezet dat kennisneming van het

strafdossier van groot belang kan zijn voor de benadeelde die niet de hoedanigheid van burgerlijke partij heeft. Om die reden zijn de ontwerpers van dit verdrag van mening dat deze kennisneming gewaarborgd behoort te worden door een wettelijke regeling van de gevallen waarin en de voorwaarden waaronder het openbaar ministerie daartoe zijn toestemming moet geven en door een rechterlijke controle op de manier, waarop het openbaar ministerie deze regeling toepast.

Uit het bovenstaande volgt dat de benadeelde, die niet de hoedanigheid van burgerlijke partij heeft gekregen, er groot belang bij kan hebben :

1. om te worden bijgestaan of vertegenwoordigd door een advocaat ;

2. om te worden verwittigd van iedere beslissing, die medebrengt dat aan de strafzaak geen verder gevolg wordt gegeven (opdat hij zich kan beraden op de door hem verder aan te nemen houding) ;

3. om te worden verwittigd van de tijdstippen waarop het gerechtelijk vooronderzoek wordt geopend en waarop de zaak wordt behandeld ter openbare terechtzitting, opdat hij zich desgewenst burgerlijke partij kan stellen of rechtstreeks kan dagvaarden.

Deze belangen van de benadeelde hebben in onze drie landen weliswaar een zekere regeling gevonden in de rechtspraak, doch niet in beschikking. De ontwerpers van het verdrag zijn van mening, dat die belangen in een wettelijke regeling behoren te worden gewaarborgd.

Om die redenen wordt in het ontwerp-verdrag voorgesteld een nieuw rechtsbegrip te scheppen met name het begrip «benadeelde persoon». Het slachtoffer, dat deze hoedanigheid heeft verkregen, gaat van een zuiver feitelijke situatie over op een rechtssituatie zonder evenwel de verantwoordelijkheden te dragen, die zijn verbonden aan de hoedanigheid van partij in een rechtsgeding.

Het slachtoffer verkrijgt de hoedanigheid van «benadeelde persoon» door het enkele feit van de verklaring, afgelegd aan de overheden, en in de vorm door het ontwerp voorzien, dat het schade heeft geleden die haar oorsprong vindt in een strafbaar feit.

Als regel kent de wet geen rechtsgevolgen toe aan de enkele verklaring van de benadeelde, doch in dit geval leek het wenselijk om enerzijds de door de benadeelde te vervullen formaliteiten eenvoudig te houden en om anderzijds te vermijden dat in dit stadium van de procedure beslissingen worden genomen over de ontvankelijkheid en de gegrondheid van de vordering, die het slachtoffer later zou kunnen instellen.

Het spreekt vanzelf dat het ontwerp waarborgen bevat tegen eventueel misbruik van deze rechten. Zo kan de benadeelde persoon slechts kennisnemen van de processtukken na daartoe toestemming te hebben gekregen van het openbaar ministerie. Maar voor het geval dat hem die toestemming wordt geweigerd heeft hij het recht in beroep te gaan bij een rechter.

2. De burgerlijke partij

Het begrip «benadeelde persoon», zoals het in dit voorontwerp is opgenomen, is voor de drie Beneluxlanden een novum. Het instituut van de burgerlijke partij in strafzaken kan echter bogen op een lange traditie. Niettemin vertoont de rechtspositie van de burgerlijke partij in het strafproces

in Nederland grote verschillen met die in België en Luxemburg.

a) In Nederland is het bedrag, dat de burgerlijke partij als schadevergoeding kan vorderen gebonden aan betrekkelijk lage maxima : f. 200 voor kantongerechtszaken en f. 500 voor rechtbankzaken. In België en Luxemburg is het bedrag niet beperkt.

b) In Nederland kan het slachtoffer zich slechts als burgerlijke partij voegen in een reeds door het openbaar ministerie ter zitting aangebrachte strafzaak. In België en Luxemburg kan het slachtoffer zelf het initiatief nemen tot het op gang brengen van een strafzaak door zich burgerlijke partij te stellen bij de onderzoeksrechter zelfs wanneer het openbaar ministerie nog geen gerechtelijk vooronderzoek heeft gevorderd. Ook heeft het slachtoffer daar het recht om de dader van het strafbare feit rechtstreeks te dagvaarden voor de correctionele rechtbank of de politierechtbank.

c) In Nederland kan de burgerlijke partij tussenkomen in de strafprocedure doch zij mag slechts het bewijs bijbrengen van de omvang van de door haar geleden schade. In België en Luxemburg kan de burgerlijke partij bovendien bewijs bijbrengen van het strafbare feit, waarin de schade waarvan zij vergoeding vordert, haar oorsprong vindt en van de schuld van de dader van dat strafbare feit, zonder echter te mogen tussenkomen met betrekking tot de vaststelling van de sanctie.

d) In Nederland heeft de burgerlijke partij geen zelfstandig recht van hoger beroep tegen het vonnis van de strafrechter, ook niet tegen dat gedeelte van het vonnis, dat op haar vordering betrekking heeft. In België en Luxemburg heeft de burgerlijke partij een zelfstandig recht van hoger beroep tegen het vonnis van de strafrechter, voorzover dat vonnis betrekking heeft op haar civielrechtelijke belangen.

In het ontwerp-verdrag is er naar gestreefd om ondanks deze verschillen de rechtspositie van de burgerlijke partij in de drie landen eenvormig te maken om de inwoners zoveel mogelijk te laten genieten van de voordelen, genoemd bij het begin van deze toelichting. De eenvormige regeling wordt gekenmerkt door de volgende grondbeginselen :

a. Het bedrag, dat de burgerlijke partij kan vorderen als schadevergoeding, is onbeperkt. De neiging zou kunnen ontstaan tegen die regel, die voor Nederland nieuw is, het bezwaar te maken dat de zittingen van de strafgerichten wellicht het gevaar lopen overwoekerd te worden door debatten over de burgerlijke belangen en dit ten koste van het openbaar belang. Deze overweging kan evenwel geen reden zijn om de burgerlijke partij te weren. De pleidooien zullen zich immers noodzakelijkerwijze toespitsen op de vraag naar het al dan niet bestaan van het misdrijf wat beslissend zal zijn zowel voor de strafvordering als voor de burgerlijke vordering. De degelijke beoordeling van een geval door de rechtbank kan niet geschaad worden door het feit dat de aandacht van de rechter gevestigd wordt enerzijds op het voorhanden zijn van een slachtoffer en op diens ellende of anderzijds op de hebzucht waarvan de klager heeft blijk gegeven. Overigens dient hieraan toegevoegd te worden dat de strafgerichten de tijd voor hun zittingen niet zullen zien verminderen door debatten over bepaalde voorafgaande zelfs moeilijke vraagpunten van privaatrecht daar zelfs bij aanwezig zijn van een burgerlijke partij het strafrecht verplicht is die kwesties ter beslissing te verwijzen naar de burgerlijke rechtbank als prejudicieel geschil, zo

bijvoorbeeld wanneer het gaat om de staat van personen of van onroerende eigendommen.

b. Het slachtoffer van een strafbaar feit heeft binnen zekere grenzen het recht om een strafproces op gang te brengen, hetzij door de opening van een gerechtelijk vooronderzoek uit te lokken, hetzij door de zaak door middel van een dagvaarding rechtstreeks bij de strafrechter aan te brengen. Deze laatste bevoegdheid betekent een belangrijke inbreuk op het vervolgingsmonopolie van het openbaar ministerie. In het ontwerp wordt dan ook aan het openbaar ministerie het recht van verzet tegen zulk een dagvaarding toegekend. In Nederland kan de verdachte, die ter zake van een misdrijf door het openbaar ministerie is gedagvaard, zich tegen die dagvaarding verzetten, teneinde de feitenrechter te doen vaststellen of er wel voldoende aanwijzingen zijn om de zaak te behandelen op een openbare terechtzitting. Het leek gewenst hetzelfde recht aan de verdachte toe te kennen wanneer hij wordt gedagvaard door het slachtoffer.

c. De burgerlijke partij heeft het recht en zelfs de plicht bewijs bij te brengen van de omvang van de schade alsook van het strafbare feit en van de schuld van de dader. Hierbij is rekening gehouden met de omstandigheid dat in België en Luxemburg, anders dan in Nederland, het vonnis in een strafzaak kracht van gewijsde heeft in een eventuele latere burgerlijke zaak.

d. De burgerlijke partij heeft een zelfstandig recht van hoger beroep tegen dat gedeelte van het vonnis van de strafrechter, waarin wordt beslist over de burgerlijke vordering.

Toelichting bij de artikelen

Artikel 1.

Artikel 1 kent de hoedanigheid van benadeelde persoon toe aan degene, die met inachtneming van de bepalingen van de wet, verklaart schade te hebben geleden, die haar oorsprong vindt in een strafbaar feit. Door deze enkele verklaring, afgelegd aan de in artikel 2, al. 3, genoemde autoriteiten, verkrijgt het slachtoffer die hoedanigheid met de daaraan in dit verdrag verbonden rechtsgevolgen.

De door het slachtoffer gestelde schade moet haar oorsprong vinden in een strafbaar feit. Met de keuze van deze ruime formulering hebben de ontwerpers van het verdrag beoogd dat de benadeelde persoon geen directe oorzaakelijkheid doch slechts een nauwe band tussen de schade en het strafbaar feit behoeft aan te tonen. Daarmede wordt beoogd dat de in dit artikel bedoelde verklaring ook dan rechtsgeldig kan worden afgelegd wanneer de beweerde schade geen dadelijk en rechtstreeks gevolg is van het strafbare feit, zoals dat is omschreven in het stuk, waarmee de strafzaak bij de strafrechter aanhangig wordt gemaakt. Zo zal bijvoorbeeld de hoedanigheid van benadeelde persoon kunnen worden toegekend aan degene die verklaart materiële schade te hebben geleden, die haar oorsprong vindt in het strafbare feit van zware mishandeling door schuld. Hetzelfde geldt voor degene, die verklaart schade te hebben geleden, door vernieling van roerende goederen tengevolge van eenvoudige onachtzaamheid van de daders van een gequalificeerde diefstal.

De regels van burgerlijke rechtsvordering met betrekking tot de vertegenwoordiging van of de bijstand aan handelingsonbekwame personen zijn van toepassing in het

strafproces (cfr. art. 332, al. 3, van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering), hoewel het slachtoffer in zijn hoedanigheid van benadeelde persoon niet als partij deelneemt aan het strafproces en daarin geen vordering instelt. Aangezien echter de in dit artikel bedoelde verklaring veelal het voorspel kan zijn van een dergelijke vordering, is het van belang op dit stuk dezelfde regels aan te nemen als die, welke zijn voorgeschreven voor partijen in een burgerlijk proces.

Verwijzende naar «de bepalingen van de wet» sluit artikel 1 de toepassing in zowel van de voorschriften van het onderhavige ontwerp-verdrag als van de voorschriften van de nationale wetgeving van elk land, voorzover deze laatste verenigbaar zijn met die van het ontwerp.

Artikel 2.

Artikel 2 geeft aan welke gegevens de verklaring van benadeelde persoon dient te bevatten. Door op dit stuk duidelijk omschreven eisen te stellen aan degene, die de verklaring aflegt, hebben de ontwerpers van het verdrag bij het opstellen van een akte, waaraan rechtsgevolgen zijn verbonden enerzijds de ongewenste tussenkomst willen tegengaan van personen, die in werkelijkheid niet benadeeld zijn, en anderzijds de helpende hand willen bieden aan degenen, die werkelijk benadeeld zijn.

Degene, die geen woonplaats heeft in het arrondissement, waarin hij de verklaring aflegt, wordt aangespoord daar een woonplaats te kiezen, zulks ter vergemakkelijking van eventuele latere berichtgevingen en betekeningen (Artikel 2, al. 2a).

De gegevens die worden vereist met betrekking tot het feit, waarin de schade haar oorsprong vindt en met betrekking tot de aard van de schade, dienen om de rechterlijke autoriteiten in staat te stellen te beoordelen of de band tussen de beweerdte schade en het strafbaar feit bestaat aangezien die band de tussenkomst van de benadeelde persoon rechtvaardigt (artikel 2, al. b en c).

De gegevens, die worden vereist met betrekking tot de voorlopige schatting van de schade en met betrekking tot het persoonlijk belang dat degene die de verklaring aflegt doet gelden, dienen om diegenen buiten spel te kunnen zetten die geen schade hebben geleden, die geheel schadeloos zijn gesteld, die geen belang kunnen doen gelden, of die een belang doen gelden dat niet kan worden onderscheiden van het algemeen belang, dat door het openbaar ministerie wordt behartigd (Art. 2, al. 2 c en d) (Vgl. J. Du JARDIN, *Openbaar belang en groepsbelang*, R.W., 1968-69, 675 tot 684 en HOOGENDIJK-DEUTSCH en ENSCHEDÉ, *preadviezen Ned. Jur. Ver.* 1976).

Overigens tracht het ontwerp in het belang van de slachtoffers zelf de formaliteiten, verbonden aan de verklaring van benadeelde persoon, tot een minimum terug te brengen. De verklaring kan schriftelijk worden afgelegd of zelfs mondeling, met name aan een officier van gerechtelijke politie. De overheid die de verklaring in ontvangst neemt, zal er waakzaam voor zijn om alle gegevens die ingevolge artikel 2 worden vereist te verzamelen en in haar proces-verbaal op te nemen.

De voorschriften met betrekking tot de verklaring van benadeelde persoon zijn van zuiver administratieve aard. Verwaarlozing van die regels kan geen invloed hebben op de geldigheid van proceshandelingen, noch het gerechtelijk onderzoek in de strafzaak vertragen, noch de loop van

de strafzaak doorkruisen. De mogelijkheid van woonplaatskeuze toont aan dat het de bedoeling is procesuele nietigheden te vermijden, die zouden voortspruiten uit een eventuele verwaarlozing van deze regels.

Artikel 3.

De artikelen 3 en 4 geven de rechten en bevoegdheden aan, die aan de benadeelde persoon worden toegekend als gevolg van de door hem afgelegde verklaring.

Artikel 3 noemt de rechten op die daaruit voortspruiten. De benadeelde persoon dient te worden verwittigd van het gevolg dat aan een strafrechtelijk onderzoek wordt gegeven. Indien hij bijvoorbeeld mededeling ontvangt van een door het openbaar ministerie genomen sepotbeslissing, kan hij zich tijdig oriënteren omtrent de wijze waarop hij zijn belangen zal verdedigen en maatregelen nemen met het oog op het stilzitten van het openbaar ministerie.

De mededeling van de datum, waarop het gerechtelijk vooronderzoek wordt geopend, en van de tijdstippen, waarop de zaak door de gerechtelijke instanties wordt behandeld, stelt de benadeelde persoon in staat om goed geïnformeerd te kunnen beoordelen of het wenselijk is zich op het geschikte moment burgerlijke partij te stellen in het strafproces.

Tenslotte kan de benadeelde persoon in de uitoefening van zijn rechten worden bijgestaan en zelfs worden vertegenwoordigd door een advocaat.

Al deze rechten komen de benadeelde persoon toe vanaf het moment, waarop hij zijn verklaring heeft afgelegd op de wijze, voorgeschreven in artikel 2 van het ontwerp.

Artikel 4.

Artikel 4 geeft de benadeelde persoon het recht toestemming te vragen om kennis te nemen dan wel afschrift te ontvangen van de processtukken.

Er kunnen redenen bestaan om hem de toestemming daartoe te weigeren.

Die redenen kunnen zijn gelegen in de verwaarlozing van de voorschriften van artikel 2, maar zij kunnen ook betrekking hebben op het belang van een goede rechtsbedeling of op het openbaar belang: het kan noodzakelijk blijken resultaten van bepaalde onderzoeken geheim te houden gedurende een tijdsduur, die ter beoordeling is aan het openbaar ministerie of de rechter-commissaris.

Die redenen kunnen voorts verband houden met de bescherming van de persoon van de verdachte of van anderen, die meebrengt dat aan de benadeelde persoon de inzage onthouden wordt van psychiatrische en voorlichtingsrapporten. Hun persoonlijk belang kan op het spel staan wanneer het strafdossier onthullingen bevat die met het oog op de bescherming van hun privé-leven niet naar buiten bekend behoren te worden.

Tenslotte dient ervoor te worden gewaakt dat de inzage van het procesdossier niet wordt misbruikt door personen, die daarbij geen geldig belang hebben en slechts uit zijn op sensatie of bevrediging van hun nieuwsgierigheid.

De toestemming kan worden geweigerd ten aanzien van het gehele dossier of van een gedeelte daarvan. De weigering kan voorlopig of definitief zijn.

Opgemerkt zij nog dat een toestemming, nadat deze is verleend, weer kan worden ingetrokken om redenen, die

onder meer betrekking kunnen hebben op het openbaar belang of op het belang van het onderzoek.

Om al deze redenen is de kennisneming van het procesdossier gebonden aan een toestemming, verleend na een daartoe gedaan verzoek.

Het ontwerp-verdrag bepaalt dat deze toestemming afhangt van de magistraat die de verantwoording draagt voor de strafvordering; deze regel is van toepassing zowel tijdens de behandeling van de strafzaak in cassatie als tijdens het gerechtelijk vooronderzoek, in welk laatste geval het akkoord van de onderzoeksrechter (rechter-commissaris) eveneens nodig is, omdat deze alsdan de leiding heeft van het onderzoek.

Het openbaar ministerie motiveert zijn beslissing tot weigering of intrekking en doet deze dan betekenen aan de benadeelde persoon, die daarvan in beroep kan gaan bij het gerecht, waarbij het openbaar ministerie zijn ambt uitoefent. Dit gerecht beslist in raadkamer en zonder mogelijkheid van hogere voorziening.

Om een opeenstapeling van verzoeken te vermijden bepaalt het ontwerp-verdrag dat een herhaald verzoek slechts ontvankelijk is indien het is gegrond op omstandigheden, die bij het nemen van de vorige beslissing, niet bekend waren aan het gezag dat die beslissing heeft genomen bijvoorbeeld een beschikking tot buiten-vervolginstelling of een verwijzing naar de terechtzitting.

Artikel 5.

Artikel 5 loopt parallel aan artikel 1. Het omschrijft de voorwaarden, waaronder de hoedanigheid van burgerlijke partij wordt toegekend aan degene, die schade heeft geleden, ongeacht of deze tevoren al dan niet een verklaring van benadeelde persoon heeft afgelegd. Het spreekt vanzelf dat de positie van de burgerlijke partij aanzienlijk verschilt van die van de benadeelde persoon, nu de burgerlijke partij in de strafzaak verantwoordelijkheden op zich neemt, die de benadeelde persoon niet draagt.

Onder het begrip «strafrechter» valt ook de onderzoeksrechter (rechter-commissaris). Het feit dat deze magistraat in de uitoefening van zijn ambt een burgerlijke partijstelling in ontvangst neemt, is immers een daad van rechtspleging; hij kan bijvoorbeeld een burgerlijke partijstelling weigeren, indien deze niet voldoet aan de vormvereisten, welke in het ontwerp worden gesteld.

De terminologie «met inachtneming van de bepalingen van de wet» brengt mede dat zowel de vormen en voorwaarden voorgeschreven in het onderhavige ontwerp-verdrag, als die van de nationale wetgeving van ieder land dienen te worden geëerbiedigd.

Artikel 6.

Artikel 6 somt gevallen op, waarin het slachtoffer een eis tot schadevergoeding kan instellen bij de strafrechter.

Het gekozen systeem is in zekere mate geïnspireerd door het thans in België en Luxemburg bestaande recht. Het brengt belangrijke wijzigingen mede van het huidige Nederlandse rechtssysteem.

In dit verband dient in de eerste plaats te worden vermeld dat het Nederlandse recht thans niet de mogelijkheid kent om zich burgerlijke partij te stellen bij de rechter-commissaris, die door het openbaar ministerie reeds belast is met

het onderzoek van een strafbaar feit. De voordelen van een burgerlijke partijstelling in dit stadium van de procedure zijn niettemin duidelijk: de burgerlijke partij wordt niet langer buitengesloten bij de bewijslevering van het strafbare feit, dat de grondslag is van haar vordering tot schadevergoeding. Haar tussenkomst in het gerechtelijk vooronderzoek maakt het bovendien gemakkelijker de gegevens op te sporen, die nodig zijn voor de behandeling van de zaak ter terechtzitting. Tenslotte kan de burgerlijke partij in dit systeem na de sluiting van het gerechtelijk vooronderzoek beter beoordelen hoe groot haar kansen zijn op het slagen van haar vordering.

In de tweede plaats dient te worden vermeld dat het Nederlandse recht aan het slachtoffer niet de bevoegdheid toekent het initiatief te nemen tot een vervolging voor de strafrechter. Overwegingen van billijkheid leiden echter tot de in het ontwerp gekozen oplossing. Bij stilzitten van het openbaar ministerie moet het slachtoffer de mogelijkheid hebben een strafzaak te onderwerpen aan het oordeel van de rechter. Weliswaar kent het Nederlandse recht in artikel 12 van het Wetboek van Strafvordering een vorm van rechterlijke controle op het sepotbeleid van het openbaar ministerie, maar deze procedure heeft minder directe gevolgen dan die, welke thans in het Belgische en Luxemburgse recht bestaat.

Artikel 6 voorziet in twee mogelijkheden: die van de burgerlijke partijstelling van een onderzoeksrechter (rechter-commissaris), bij wie reeds een gerechtelijk vooronderzoek aanhangig is, en voor een strafrechter, bij wie reeds een onderzoek ter terechtzitting aanhangig is, enerzijds en de burgerlijke partijstelling in de gevallen, waarin het strafbare feit nog bij geen enkele rechter aanhangig is, anderzijds. In deze laatste groep van gevallen biedt het ontwerp twee oplossingen: de burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter (rechter-commissaris) of een rechtstreekse dagvaarding van de verdachte om te verschijnen voor de strafrechter ter terechtzitting.

Uit de stringente formulering van de tekst volgt dat het bij de burgerlijke partijstelling voor de rechter steeds gaat om een gerechtelijke beslissing; een burgerlijke partijstelling voor het openbaar ministerie heeft dan ook geen rechtskracht.

Er bestaat geen reden voor de vrees dat het vervolgingsbeleid van het openbaar ministerie zou worden doorkruist door ondoordachte initiatieven van de slachtoffers; in België en Luxemburg is het aantal strafzaken, dat op gang wordt gebracht op initiatief van het slachtoffer, betrekkelijk gering. De mogelijkheid tot rechtstreekse dagvaarding is voorts door het ontwerp beperkt tot strafbare feiten waarvoor de wet dreigt met een gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren, omdat het initiatief in zwaardere zaken voorbehouden dient te blijven aan het openbaar ministerie. Niets belet evenwel het slachtoffer om zich voor wat deze laatste feiten betreft burgerlijke partij te stellen bij de onderzoeksrechter (rechter-commissaris). De gevangenisstraf van vijf jaar, waarvan sprake is in artikel 6, alinea 2, onder b, is die, welke door de wet «in abstracto» op het feit is gesteld, zonder dat hier rekening dient te worden gehouden met de omstandigheden, zoals samenloop en recidive, die «in concreto» de maximumstraf bepalen, die de strafrechter zou kunnen uitspreken.

De burgerlijke partijstelling kan plaats vinden tot de sluiting van het onderzoek ter terechtzitting in eerste aanleg.

is», een formulering, die geenszins toevallig aansluit bij de tekst van artikel 27-2 van de Europese Overeenkomst tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950. Uit deze formulering kan worden afgeleid dat de rechter bij de behandeling van het verzet in raadkamer niet tot taak heeft de zaak in haar volle omvang te onderzoeken. Hij behoort te beslissen dat de zaak zal worden voortgezet in openbare terechtzitting, tenzij reeds na een summier onderzoek in raadkamer komt vast te staan dat de vordering overduidelijk ongegrond is en dat om die reden de verdachte behoort te worden gevrijwaard tegen een behandeling van de zaak op een openbare terechtzitting.

Uiteraard brengt een beslissing tot gegrondverklaring van het verzet niet altijd mede, dat daarmee tevens een eind is gekomen aan alle vervolgingsmogelijkheden van het slachtoffer. Het gebrek van een nietige dagvaarding kan door een nieuwe geldige dagvaarding worden hersteld. Blijkt de rechter onbevoegd te zijn, dan kan bij de wel bevoegde rechter een nieuwe dagvaarding worden uitgebracht. Niet-ontvankelijk verklaring van eiser op grond van gebrek aan belang staat niet in de weg aan een nieuwe dagvaarding, wanneer een ten tijde van de beslissing nog niet actueel belang inmiddels wel actueel is geworden, doch wel wanneer het gebrek aan belang van absolute aard is (niet bestaan van enige schade). Kennelijk ongegrondbevinding van de dagvaarding bij gebrek aan enig bewijs staat niet in de weg aan een nieuwe dagvaarding nadat nieuwe feiten aan het licht zijn gekomen. Bovendien blijft het slachtoffer na een beslissing tot gegrondverklaring van het verzet, bevoegd zich burgerlijke partij te stellen bij de onderzoeksrechter of om een vordering tot schadevergoeding in te dienen bij de burgerlijke rechter.

De bezwaren van de verdachte tegen de rechtstreekse dagvaarding uitgebracht door het slachtoffer, kunnen ook van andere aard zijn, dan die, welke hierboven werden besproken. Zij kunnen, hetzij subsidiair hetzij uitsluitend, ook betrekking hebben op het feit dat de verdachte nauwelijks wordt gedagvaard ter terechtzitting, zonder voorafgaand gerechtelijk vooronderzoek. Denkbaar is ook dat het openbaar ministerie op die grond bezwaren tegen de dagvaarding heeft. Tenslotte kan zich de mogelijkheid voordoen dat de rechter bij de behandeling in raadkamer van een verzoek om te beslissen dat aan de dagvaarding geen gevolg zal worden gegeven, ambtshalve tot het besluit komt dat weliswaar niet is komen vast te staan dat de vordering kennelijk ongegrond is, doch dat wel duidelijk is geworden dat de zaak nog niet rijp is voor een behandeling ter openbare terechtzitting en dat het de voorkeur verdient vooralsnog eerst een gerechtelijk vooronderzoek te doen plaats hebben. Dat kan het geval zijn wanneer bij het onderzoek in raadkamer duidelijk wordt dat nog een deskundige moet worden aangewezen dan wel dat door het slachtoffer opgegeven getuigen in verband met de ingewikkeldheid van de zaak beter kunnen worden gehoord in het kader van een gerechtelijk vooronderzoek.

Om deze redenen is in het vierde lid van artikel 12 aan de rechter de mogelijkheid gegeven om, hetzij op verzoek van de verdachte, hetzij op vordering van het openbaar ministerie, hetzij ambtshalve, het oordeel uit te spreken dat de zaak zich in haar huidige stand niet leent voor een behandeling ter terechtzitting, het verzet om die reden gegrond te verklaren en te bepalen dat de dagvaarding slechts de gevolgen zal hebben van een burgerlijke partijstelling bij de

onderzoeksrechter, als bedoeld in artikel 6, lid 2, onder a, van het ontwerp-verdrag.

Tenslotte voorziet lid 6 van artikel 12 in de mogelijkheid van hoger beroep en cassatie tegen beslissingen tot gegrondverklaring of tot ongegrondverklaring van het verzet tegen de rechtstreekse dagvaarding.

De ontwerpers van het verdrag hebben zich gerealiseerd dat een dergelijke beroepsprocedure het strafproces kan vertragen, doch zijn niettemin van mening dat het belang van partijen bij de mogelijkheid om zich van ingrijpende beslissingen als de onderhavige te voorzien van een uitspraak van de hogere rechter, in deze doorslaggevend behoort te zijn. Tevens wordt door hoger beroep en cassatie de mogelijkheid geschapen om de nodige eenheid in de rechtspraak op dit stuk tot stand te brengen.

Daar komt nog bij dat volgens geldend Nederlands recht hoger beroep en cassatie mogelijk is tegen beslissingen van de rechter, genomen op een bezwaarschrift tegen een door het openbaar ministerie uitgebrachte dagvaarding. In verband daarmee kan deze mogelijkheid bezwaarlijk aan partijen worden onthouden wanneer het een rechterlijke beslissing betreft, die is genomen op een bezwaarschrift tegen een door het slachtoffer uitgebrachte rechtstreekse dagvaarding.

Overigens kan worden opgemerkt dat in Nederland van de thans bestaande mogelijkheid van hogere voorziening tegen rechterlijke beslissingen op een bezwaarschrift tegen de dagvaarding, slechts op uiterst beperkte schaal gebruik wordt gemaakt. (Zie voor cijfers J. Remmelink : «Het bezwaarschrift tegen de dagvaarding» in Speculum Lan-gemeyer, Tjeenk-Willink, Zwolle 1973, blz. 450 en 451).

Artikel 13.

Artikel 13 omvat de rechten die de burgerlijke partij kan uitoefenen gedurende alle fasen van het strafproces.

Aan de uitoefening van deze rechten zijn belangrijke grenzen gesteld. De persoonlijke belangen van de burgerlijke partij vormen de maatstaf voor haar actie ; het is deze maatstaf die wordt bedoeld met de woorden «binnen de grenzen van haar vordering».

Boven deze beperking komen die, welke zijn geboden door het belang van de strafvordering, daaronder begrepen dat van het gerechtelijk vooronderzoek. Men moet niet uit het oog verliezen dat de burgerlijke partij haar actie voegt in een strafzaak. Of de strafzaak nu van vroegere datum is dan wel op gang wordt gebracht door het slachtoffer, de burgerlijke vordering als zodanig blijft onderworpen aan de eisen die in het openbaar belang moeten worden gesteld ten behoeve van de waarheidsvinding.

Binnen het kader van deze grenzen kan de burgerlijke partij haar bijdragen leveren tot het bewijs van het strafbare feit en van de strafbaarheid van de verdachte, omdat dit feit immers in de gedachtengang van de burgerlijke partij ten grondslag ligt aan de schade, waarvan zij vergoeding vordert. Men zou het zelfs zo kunnen stellen dat zij de verplichting heeft de punten, genoemd in alinea 1 van artikel 13 te bewijzen wil zij het risico niet lopen dat haar vordering wordt afgewezen. In deze zienswijze is het ook duidelijk dat de burgerlijke partij generlei bemoeienis kan hebben met de vraag welke straffen of maatregelen aan de verdachte moeten worden toegemeten.

Bij de uitoefening van deze bevoegdheden heeft de burgerlijke partij dezelfde rechten als de verdachte. Waar de

rechten van de verdachte in onze drie landen niet geheel gelijk zijn, geeft alinea 3 van artikel 13 een opsomming van het minimum aan bevoegdheden, waarover de burgerlijke partij in onze drie landen zal moeten kunnen beschikken. Het zijn de bevoegdheden, waarover iedere procespartij moet kunnen beschikken tot staving van haar vordering. Nu die vordering eenmaal is gevoegd in een strafzaak, heeft de burgerlijke partij het recht om bijvoorbeeld het verhoor van de verdachte bij te wonen wanneer dit verhoor betrekking heeft op het strafbare feit waarin de schade haar oorsprong heeft; zij heeft voorts het recht de rechter te verzoeken bepaalde handelingen van onderzoek of expertise te doen verrichten die kunnen bijdragen tot de waarheidsvinding en haar vordering kunnen staven. Deze rechten liggen in hetzelfde vlak als die tot kennisneming van de processtukken, die voor haar vordering van nut kunnen zijn. Onder die stukken dienen te worden begrepen de beslissingen, waarvan de minuten ter griffie berusten.

De burgerlijke partij heeft eveneens het recht stukken aan het procesdossier toe te voegen, die naar haar oordeel dienstig zijn voor het veilig stellen van haar belangen en het welslagen van haar vordering.

Zij heeft het recht reeds in het stadium van het voorbereidend onderzoek te worden gehoord over haar vordering. Het is immers niet ongewenst dat de draagwijdte van de burgerlijke vordering reeds op dit moment van de procedure nauwkeurig wordt omschreven; het heeft geen zin de behandeling van de problemen ten aanzien van deze vordering uit te stellen tot bij het onderzoek ter terechtzitting.

Alinea 5 geeft aan de burgerlijke partij een recht van hoger beroep gedurende het gerechtelijk vooronderzoek. Het is de ontwerpers van het verdrag niet ontgaan dat de uitoefening van dit recht van hoger beroep de procedure kan vertragen. Niettemin werd dit recht noodzakelijk geacht ter verzekering van een zo volledig mogelijk voorbereidend onderzoek, opdat geen omstrede punten blijven liggen tot het onderzoek ter terechtzitting.

Ingevolge alinea 6 moet de burgerlijke partij worden verwittigd van de proceshandelingen die voor haar vordering van belang kunnen zijn. Deze alinea loopt parallel met artikel 3, alinea's 2 en 3, betreffende de benadeelde persoon.

Artikel 14.

Artikel 14 schrijft voor dat de verdachte gedurende de loop van het strafproces niet alleen zal worden gehoord over de tegen hem ingestelde strafvordering, maar ook over de daarbij gevoegde burgerlijke vordering.

Wanneer de burgerlijke partij gehoord kan worden over haar vordering, wanneer zij op de voet van artikel 13 binnen de grenzen van haar belangen kan bijdragen tot het bewijs van het strafbare feit, wanneer zij, nog steeds op de voet van artikel 13, met name moet bewijzen dat de door haar geleden schade haar oorsprong vindt in het strafbare feit, is van dit alles de logische tegenhanger dat de verdachte indien hij verschijnt de rechten kan uitoefenen van de gedaagde in een burgerlijke vordering.

Een ongeclausuleerde (onvoorwaardelijke, onbeperkte) plicht om de verdachte te horen zou kunnen leiden tot de conclusie dat de niet verschenen verdachte in ieder geval moet worden opgeroepen om in de gelegenheid te worden gesteld alsnog te worden gehoord. Door de verdachte te horen gedurende het voorbereidend onderzoek kan de bur-

gerlijke vordering gesynchroniseerd worden met de strafvordering, waardoor een harmonisch verloop van de procedure beter wordt gewaarborgd.

Artikel 15.

De bepaling van artikel 15 biedt aan het slachtoffer, dat een vordering heeft ingesteld ter vergoeding van de door hem geleden schade, de mogelijkheid om van gerecht te veranderen. Het slachtoffer krijgt de bevoegdheid om afstand van instantie te doen, op voorwaarde dat dit gedaan wordt voordat de rechter heeft bepaald dat vonnis zal worden gewezen.

Deze bepaling sluit aan bij de ontwikkeling van de Belgische rechtspraak; het beginsel «electa una via non datur recursus ad alteram» wordt niet meer toegepast, behalve in bepaalde uitzonderlijke gevallen.

De oplossing, die in het ontwerp-verdrag is gekozen, begunstigt de belangen van het slachtoffer; zij kan voorts geen afbreuk doen aan de beginselen van een goede procesvoering, nu de procespartij de beslissing over haar vordering niet meer kan onttrekken aan de rechter, voor wie die vordering is ingesteld, vanaf het moment dat die rechter het onderzoek ter terechtzitting in eerste aanleg heeft beëindigd.

De burgerlijke partij kan ook daarna, bijvoorbeeld in hoger beroep, nog afstand doen van haar vordering, maar dan kan zij haar vordering niet meer opnieuw instellen bij een andere rechter.

Artikel 15 geeft voorts een soepele oplossing voor het probleem van de proceskosten.

De rechter, voor wie de vordering is ingesteld, stelt de kosten vast, die zijn veroorzaakt door de tussenkomst van de burgerlijke partij, en die niet van belang zijn geweest voor de strafzaak. Met dat deel van de kosten behoort de burgerlijke partij normaliter te worden belast.

Wanneer de burgerlijke partij door proceshandelingen, uitgelokt door de verdachte, gedwongen is geweest onnodige kosten te maken, houdt de rechter daarmede rekening door de verdachte met die kosten te belasten.

Artikel 16.

Artikel 16 regelt de problemen met betrekking tot de splitsing van de burgerlijke zaak en de strafzaak.

De voeging van de burgerlijke zaak bij de strafzaak kan de beslissing in de strafzaak vertragen. In dat geval is het van openbaar belang dat terstond een beslissing wordt genomen in de strafzaak en dat de aangelegenheden, die uitsluitend betrekking hebben op de uitoefening van burgerlijke rechten, zoals de omvang van de schade en de wijze van schadevergoeding, onderwerp kunnen uitmaken van een latere beslissing.

Indien daarentegen de in de burgerlijke zaak aan de orde gestelde kwesties rechtstreeks betrekking hebben op het telastgelegde strafbare feit en op het verband tussen dat feit en de schade, brengt het belang van beide zaken mede dat de beslissingen daarover niet worden gescheiden.

Overwogen is de mogelijkheid te openen tot verwijzing van de burgerlijke zaak ter verdere behandeling naar de civiele rechter, doch deze mogelijkheid is verworpen omdat de rechter daardoor het slachtoffer tegen zijn wil zou beroven van de voordelen, verbonden aan de instelling van zijn vordering voor de strafrechter, en voorts omdat deze

oplossing nieuwe procesakten nodig zou maken (plaatsing op de rol van de burgerlijke rechter, nieuwe dagvaarding dan wel een request).

Het bleek de voorkeur te verdienen om de burgerlijke zaak te laten berechten door de strafrechter, die immers reeds kennis draagt van de zaak en haar dooreengestrengelde strafrechtelijke en burgerlijke aspecten.

Artikel 16 geeft de strafrechter de mogelijkheid om aan de burgerlijke partij een voorlopige schadevergoeding toe te kennen, wanneer hij een beslissing neemt over de strafzaak zonder definitief te beslissen over de burgerlijke zaak. Dit voorschrift betekent een verbetering voor de slachtoffers, die dikwijls lang moeten wachten op de vergoeding van hun schade terwijl de civielrechtelijke aansprakelijkheid daarvoor reeds is vastgesteld.

Artikel 17.

Artikel 17 omschrijft de grondslag van de bevoegdheid van de strafrechter met betrekking tot de vordering van de burgerlijke partij. Dit voorschrift moet worden bezien in verband met de bepalingen van de artikelen 9 en 10, die betrekking hebben op de gegevens, welke de akten van burgerlijke partijstelling en van rechtstreekse dagvaarding moeten bevatten. De artikelen 9 en 10 hebben meer betrekking op vormvereisten, die de ontvankelijkheid raken van de proceshandeling van de burgerlijke partij, terwijl artikel 17 is gewijd aan de grondslag van de bevoegdheid van de strafrechter. Maatstaf is of de schade haar oorsprong vindt in een feit dat volgens de wet strafbaar is en waarvoor aan de verdachte een straf dan wel een strafrechtelijke maatregel kan worden opgelegd.

Artikel 18.

Artikel 18 kent aan de burgerlijke partij en aan de verdachte de mogelijkheid toe rechtsmiddelen aan te wenden tegen de beslissingen van de strafrechter, voorzover zij door die beslissingen worden bezwaard.

De rechtsmiddelen van de burgerlijke partij kunnen slechts die punten van de beslissing omvatten, die van invloed zijn op haar vordering. Zo kan haar hoger beroep nooit betrekking hebben op de aard en de hoogte van de opgelegde straf.

Artikel 19.

Artikel 19 heeft betrekking op de liquidatie van de kosten, voortvloeiende uit de voeging van de burgerlijke zaak bij de strafzaak.

Het is de taak van de strafrechter, die over de zaak ten gronde beslist, om de kosten van de procedure te liquideren.

Het ontwerp-verdrag sluit hier aan bij het recht dat thans van kracht is in België (artikel 162 Wb. v. Strafvordering; artikel 5 van de wet van 1 juni 1849 op het Tarief in strafzaken), in Luxemburg (decreet van 18 juni 1811 betreffende het «Tarif criminel») en in Nederland (artikel 337 van het Wetboek van Strafvordering).

Er doen zich drie mogelijkheden voor :

1. de rechter wijst de vordering van de burgerlijke partij toe ;

2. de rechter wijst de vordering in haar geheel niet toe ;

3. de rechter wijst de vordering slechts gedeeltelijk toe.

In het eerste geval dienen de kosten in beginsel te worden gedragen door de veroordeelde.

In het tweede en derde geval dienen de kosten in beginsel te worden gedragen door de burgerlijke partij.

Maar in het derde geval kan de rechter deze kosten geheel of gedeeltelijk opleggen aan de verdachte (behalve indien deze is vrijgesproken), aan de burgerlijke partij of aan de Staat.

In feite kan de rechter, hoewel hij de vordering van de burgerlijke partij ongegrond verklaart, toch tot het oordeel komen dat een gedeelte van deze kosten is gemaakt ten behoeve van bepaalde activiteiten, die, hoewel zij door de burgerlijke partij zijn uitgelokt, van nut zijn geweest voor het aan de dag brengen van de waarheid en dus voor de uitoefening van de strafvordering.

De in het ontwerp gebruikte terminologie is vrij ruim. Onder kosten worden begrepen zowel de kosten van de Staat, dit wil zeggen «de kosten van de strafzaak», als de kosten van de burgerlijke zaak zelf. Als voorbeeld kunnen worden aangehaald de kosten van de dagvaarding waarbij het slachtoffer de vermeende dader van het strafbare feit rechtstreeks doet dagvaarden voor de strafrechter.

Artikel 20

Artikel 20 houdt rekening met de tussenkomst van de persoon die burgerlijk verantwoordelijk is voor de verdachte.

Nu deze persoon tegelijk met de verdachte voor de strafrechter kan worden gedaagd en zowel gehouden is tot betaling van de boeten en de kosten van de strafzaak als tot schadevergoeding en betaling van de kosten in de civiele zaak, ligt het voor de hand dat hij zijn belangen op gelijke wijze als de verdachte moet kunnen verdedigen.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 16 JANUARI 1979

Voorzitter : ridder de Schaetzen

Raadsheer-rapporteur : de h. Boon

Advocaat-generaal : de h. Tillekaerts

Advocaat : mr. Bayart

Onrechtmatige daad—Schade en schadeloosstelling—

1. Bedrag van de schadevergoeding—Soevereine beslissing van de feitenrechter—2. Schade aan zaken—Bepalen van de schade—Bedrag van de herstellingskosten.

1. De feitenrechter beslist op onaantastbare wijze in feite welke vergoeding dient toegekend te worden aan de

benadeelde om deze te herstellen in dezelfde vermogens-toestand als vóór het misdrijf.

2. Na te hebben vastgesteld dat de eventuele minderwaarde, ontvangen bij de verkoop van het beschadigde voertuig, niet determinerend is voor het bepalen van de schade geleden ten gevolge van het ongeval, mag de rechter, zonder de artt. 1382 en 1383 B.W. te schenden, de schade bepalen op het bedrag van de herstellingskosten.

B. t/ B.

Gelet op het bestreden vonnis, op 1 juni 1978 in hoger beroep door de Correctionele Rechtbank te Brussel gewezen ;

I. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de tegen eiser ingestelde strafvordering ;

Overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen in acht zijn genomen en de beslissing overeenkomstig de wet is gewezen ;

II. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de civielrechtelijke vordering van verweerder tegen eiser ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het vonnis, — zonder te betwisten dat, zoals eiser in zijn conclusie had laten gelden, verweerder zijn in het litigieuze ongeval beschadigde wagen niet had laten herstellen, maar onmiddellijk een ander voertuig had aangekocht —, eiser veroordeelt tot het betalen aan verweerder van de som van 30.000 fr., zijnde het bedrag van de door de deskundige geschatte herstellingskosten, en het middel verwerpt waardoor eiser stelde dat, gezien de eerder gepreciseerde omstandigheden, hij slechts tot het betalen van een som van 18.000 fr. diende te worden veroordeeld, zijnde het bedrag van de minderwaarde van het beschadigde voertuig, zulks op grond : dat de eventuele minderwaarde, ontvangen bij de verkoop van het beschadigde voertuig, niet determinerend was voor het bepalen van de schade geleden ten gevolge van het ongeval, dat uit het deskundigenverslag bleek dat voor het herstellen van de wagen, en dus voor het herstel van het patrimonium van de schadelijder in zijn oorspronkelijke staat, 30.000 fr. nodig was, en dat de schadelijder hierop recht heeft, onverschillig of hij de vergoeding al dan niet aanwendt tot herstelling van de wagen,

terwijl, wanneer de schadelijder rechtmatig kan kiezen tussen verschillende wijzen om de schade te herstellen, zoals ten deze tussen het herstellen van de wagen en het vervangen van de beschadigde wagen door een ander voertuig, en wanneer de schadelijder een bepaalde keuze heeft gedaan, zoals ten deze het vervangen van het beschadigde voertuig door een ander, de schade en de schadevergoeding, bedoeld door de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, bepaald en berekend moeten worden rekening houdende met de wijze waarop de schadelijder verkozen heeft zijn schade te herstellen, namelijk ten deze door het vervangen van de wagen, en niet met de wijze waarop de schadelijder niet verkozen heeft zijn schade te herstellen, namelijk ten deze het herstellen van de wagen :

Overwegende dat de feitenrechter op onaantastbare wijze in feite beslist welke vergoeding dient te worden

toegekend aan de benadeelde om deze te herstellen in dezelfde vermogenstoestand als vóór het misdrijf ;

Dat het vonnis, na te hebben vastgesteld dat de eventuele mindere waarde, ontvangen bij de verkoop van het beschadigde voertuig, niet determinerend is voor het bepalen van de schade geleden ten gevolge van het ongeval, vermocht, zonder de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek te schenden, de schade te bepalen op het bedrag der herstellingskosten ;

Dat het middel faalt naar recht ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ; veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—De vervangingswaarde en niet de verkoopwaarde van een zaak vormt de maatstaf voor de schadevergoeding (zie J. RONSE, *Schade en schadeloosstelling*, A.P.R., nrs. 1250-1253 ; R.O. DALCQ, *Traité de la responsabilité civile*, II, nrs. 3444-3447 ; Cass., 8 mei 1952, *Pas.*, 1952, I, 570, met conclusie van de procureur-generaal HAYOIT DE TERMICOURT ; Cass., 20 maart 1953, *R.W.*, 1953-54, 251, *Pas.*, 1953, I, 552).

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 5 JUNI 1979

Voorzitter : ridder de Schaetzen

Raadsheer-rapporteur : de h. Boon

Advocaat-generaal : de h. Declercq

Advocaat : mr. Baert

Stedebouw—Art. 44, § 1, 6, Stedebouwwet—Caravan.

Luidens art. 44, § 1, 6, van de wet van 29 maart 1962, mag niemand zonder voorafgaande schriftelijke en uitdrukkelijke vergunning van het college van burgemeester en schepenen een grond gewoonlijk gebruiken voor het plaatsen van een of meer verplaatsbare inrichtingen die voor bewoning kunnen worden gebruikt, zoals woonwagens, kampeerwagens, afgedankte voertuigen, tenten.

Een caravan kan beschouwd worden als een verplaatsbare inrichting die voor bewoning kan worden gebruikt, zonder dat voor de toepassing van de voornoemde wetsbepaling vereist is dat het om een stacaravan gaat, of dat de caravan «bestemd was om doorlopend te blijven staan».

S. t/ Gemeente Moerbeke-Waas

Gelet op het bestreden arrest, op 19 februari 1979 door het Hof van Beroep te Gent gewezen ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 44 en 64 van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedebouw,

doordat het arrest het misdrijf bestaande in het «gewoonlijk gebruiken van een terrein voor het plaatsen van een caravan» bewezen verklaart,

terwijl daartoe bewezen moet zijn dat het wel ging om een

«stacaravan», en om een «gewoonlijk gebruik»; eiser had gesteld dat het ten deze niet ging om een «gewoonlijk gebruiken», daar de caravan niet bestemd was om daar doorlopend te blijven staan, doch slechts enkele weken; eiser in hetzelfde verband bij conclusie inriep dat het uitsluitend aan het toedoen van de gemeente, burgerlijke partij, was te wijten dat de caravan na de vakantie in 1976 niet kon worden weggesleept, doordat de gemeente de toegang voor een voertuig op wielen onmogelijk had gemaakt door het uitgraven van een gracht; het arrest op die conclusie niet antwoordt en tegenover die overigens niet tegengesproken stelling van eiser niet vaststelt dat de caravan in deze omstandigheden als «bestemd voor doorlopend blijven staan» dient te worden beschouwd;

Overwegende dat luidens artikel 44, § 1, 6, van de wet van 29 maart 1962, zoals dit artikel werd vervangen door de wet van 22 december 1970, niemand zonder voorafgaande schriftelijke en uitdrukkelijke vergunning van het college van burgemeester en schepenen een grond gewoonlijk mag gebruiken voor het plaatsen van een of meer verplaatsbare inrichtingen die voor bewoning kunnen worden gebruikt, zoals woonwagens, kampeerwagens, afgedankte voertuigen, tenten; dat het arrest ten deze oordeelt dat de caravan zoals hij op de grond van eiser staat, is aan te merken als een verplaatsbare inrichting die voor bewoning kan worden gebruikt;

Overwegende dat voor de toepassing van voornoemde wetsbepaling niet vereist is dat het om een «stacaravan» zou gaan, noch dat de caravan «bestemd was om doorlopend te blijven staan»;

Dat het middel in zoverre naar recht faalt;

Overwegende, voor het overige, dat het arrest de conclusie van eiser beantwoordt door de volgende redengeving: «Voorreerst had gedaagde (eiser) een tiental bomen geveld om een plaats te bezorgen voor de caravan. Dit laat reeds toe te besluiten dat hij zeker de bedoeling had, zo niet bestendig, dan toch regelmatig die caravan op die klaargemaakte plaats te brengen. Dit is dan ook aan te merken als het gewoonlijk gebruiken van de grond voor het plaatsen van een caravan. Doch in werkelijkheid had gedaagde de bedoeling die caravan daar bestendig te laten: hij had immers, zoals de burgerlijke partij het stellig voorhoudt, de mogelijkheid om zonder problemen de caravan te verwijderen langs de westkant van het perceel. Zo hij dit niet gedaan heeft, dan is het juist omdat hij wilde die caravan daar ter plaatse laten. Trouwens, hoewel hij meermalen aangespoord werd de caravan te verwijderen, had gedaagde nog steeds de bedoeling dit niet te doen zoals blijkt uit zijn verklaring van 31 mei 1977»;

Dat het hof van beroep zodoende zijn beslissing regelmatig met redenen omkleedt;

Dat het middel in zoverre feitelijke grondslag mist;

En overwegende, wat de strafvordering betreft, dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen in acht zijn genomen en de beslissing overeenkomstig de wet is gewezen;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6e KAMER — 2 MAART 1979

Voorzitter: de h. Caron

Raadsheren: de hh. Verdoodt en Van Malderen

Advocaat: mr. De Clerck

Rechtsmiddelen—Onsplitsbaar geschil—Hoger beroep.

Het hoger beroep tegen een vonnis waarbij de erfgeërechtigden van ontleeners veroordeeld werden tot betaling van hoofdsom en interesten van leningen, ieder in verhouding met hun erfelijk deel in de nalatenschap en in dezelfde mate tot de gerechtskosten, moet gericht worden tegen alle partijen wier belang in strijd is met dat van eiser in hoger beroep.

G. t/ H.

Overwegende dat geïntimeerde ter zitting meedeelt dat voormelde vonnissen betekend werden op 7 juli 1972, maar dat hij verwaarloosde de akte van betekening neer te leggen; dat hij nochtans niet betwist dat het hoger beroep regelmatig en ontvankelijk is qua termijn;

Overwegende dat geïntimeerde evenwel staande houdt dat het hoger beroep ontoelaatbaar is op grond van artikel 1053, lid 3, van het Gerechtelijk Wetboek;

Overwegende dat luidens dit artikel het hoger beroep in een onsplitsbaar geschil gericht moet worden tegen alle partijen wier belang in strijd is met dat van appellant, die de andere niet in beroep komende, niet in hoger beroep gedagvaarde of niet opgeroepen partijen binnen de gewone termijnen van hoger beroep of ten laatste voor de sluiting van de debatten in de zaak moet betrekken (Hof Brussel, 30 mei 1974, *Pas.*, 1975, II, 35; Rb. Aarlen, 4 november 1975, *J. Liège*, 1975-76, 197; A. Fettweis: «L'indivisibilité du litige en droit judiciaire privé», *J.T.*, 1971, 269, nrs. 10 en 13);

Overwegende dat artikel 31 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat een geschil onsplitsbaar is in de zin van voormeld artikel 1053, wanneer de gezamenlijke tenuitvoerlegging van de onderscheiden beslissingen, waartoe het aanleiding geeft, materieel onmogelijk zou zijn;

Overwegende dat in het onderhavig geval de terugbetaling van hoofdsom en interesten van leningen wordt gevorderd door geïntimeerde tegen de erfgeërechtigden van ontleeners, zijnde appellant en H.;

Overwegende dat het bestreden vonnis van 30 mei 1972 beide laatstgenoemden veroordeelt tot betaling van bepaalde bedragen, ieder in verhouding met hun erfelijke deel in de nalatenschap en in dezelfde mate tot de gerechtskosten;

Overwegende dat huidig geschil een onsplitsbaar geschil is, niet alleen op het civielrechtelijk vlak (cf. artikel 1887 van het Burgerlijk Wetboek; De Page, III, nrs. 295 en 322) doch ook op het gebied van de rechtspleging, in het licht — en bij toepassing — van voormeld artikel 31 Ger. W.;

Overwegende immers dat in de loutere onderstelling dat het te wijzen arrest de grond van de oorspronkelijke vordering anders zou beoordelen en van mening zou zijn dat deze ongegrond zou zijn in hoofde van appellant, de uitvoering van de twee aldus onderling verschillende beslissingen materieel onmogelijk zou blijken;

Dat in gezegde onderstelling het bestreden vonnis niet zou kunnen worden uitgevoerd tegenover appellant, daar het arrest hem buiten zake zou hebben gesteld en het arrest niet tegenover H. zou kunnen worden tenuitvoergelegd, daar zij in graad van hoger beroep geen partij is (cf. Hof Brussel, 30 september 1969, *Pas.*, 1969, II, 253 ; Verslag Van Reepinghen I, blz. 55-57 en 417 ; A. Fettweis, *Droit judiciaire privé*, I, nr. 73) ;

Overwegende dat appellant, zoals iedere partij die in een onsplitsbaar geschil gewikkeld is, en die een rechtsmiddel aanwendt, ertoe gehouden was beide oorspronkelijke verwerende partijen, die een belang hebben verdedigd dat met het zijne strijdig is, in de zaak op te roepen ;

Overwegende diensentgevolge dat ter zake het hoger beroep, naar luid van artikel 1053 van het Gerechtelijk Wetboek, tevens had dienen te worden gericht tegen H. ; dat bij gebreke, vanwege appellant, aan dit voorschrift te voldoen, het hieruit door geïntimeerde geput middel van niet-toelaatbaarheid gegrond voorkomt ;

(...)

NOOT—Zie evenwel Cass., 29 april 1977, *R.W.*, 1977-78, 999 (erfgenamen van een schuldenaar, die elk voor zijn deel tot betaling van een geldsom veroordeeld zijn).

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER — 22 MEI 1979

Voorzitter-rapporteur : de h. Meers

Raadsheren : de hh. Janssens en van Gelder

Substituut-procureur-generaal : de h. Vandeplas

Toeval en overmacht—Inkomstenbelastingen—Te laat ingediende voorziening in beroep—Fout van gerechtsdeurwaarder.

De overmacht moet bewezen worden door de partij die er zich op beroept. Indien als overmacht de nalatigheid van de instrumenterende gerechtsdeurwaarder wordt ingeroepen, komt het aan de rekwirant toe aan te tonen dat hijzelf geen enkele schuld heeft aan de foutieve (want tardieve) handelwijze van de bedoelde ministeriële ambtenaar.

D. t/ Belgische Staat

Overwegende dat de bestreden beslissing werd betekend per aangetekende brief op 7 juli 1975 en dat derhalve luidens art. 280 W.I.B. het verzoekschrift tot herziening en het origineel van de betekening op straffe van verval ter griffie van het hof dienden te worden neergelegd ten laatste op 18 augustus 1975 ; dat, nu deze neerlegging slechts dateert van 19 augustus 1975, zij dan ook te laat gedaan werd ;

Overwegende dat appellant die nalatigheid erkent doch aanvoert dat zij enkel te wijten is aan de nalatigheid van de gerechtsdeurwaarder en dat deze nalatigheid in hoofde van hem (appellant) een geval van overmacht uitmaakt, zodat de voorziening als ontvankelijk dient te worden beschouwd ;

Overwegende dat, bij ontstentenis van wettelijke bepaling, overmacht — waarmee overigens toeval wordt gelijkgesteld (art. 1147 B.W.) — mag worden geacht te bestaan in

een vreemde oorzaak die aan de schuldenaar niet kan worden toegerekend (art. 1148 B.W.) en die onrechtstreeks kan blijken uit een geheel van omstandigheden die elke mogelijkheid van een fout van zijnentwege uitsluiten (Cass., 25 januari 1912, *Pas.*, 1912, I, 96) ;

Overwegende dat overmacht moet worden bewezen door de partij die er zich op beroept ; dat het bijgevolg in casu, nu als overmacht de nalatigheid van de instrumenterende gerechtsdeurwaarder wordt ingeroepen, aan appellant toekomt aan te tonen dat hijzelf geen enkele schuld heeft aan de foutieve (want laattijdige) handelwijze van bedoelde ministeriële ambtenaar (A. Vandeplas, «Over verzet in strafzaken», *R.W.*, 1972-73, 1810, nr. 23, en noot sub Corr. Oudenaarde, 1 april 1977, *R.W.*, 1978-79, 1514, nr. 2) ;

Overwegende dat de aanvaardbaarheid van de ingeroepen overmacht wordt overgelaten aan de appreciatie van de rechter ten gronde (*P.B.*, V^o Cas fortuit, nrs. 3 en 4 en V^o Force majeure, nr. 1) ;

Overwegende in dit verband dat het hof enkel kan vaststellen dat, nu zowel de neerlegging van het verzoekschrift tot voorziening als de betekening van het verzoekschrift aan de directeur plaatshadden op 14 augustus 1975, het origineel van de betekening — zelfs indien het niet dezelfde dag als het verzoekschrift was neergelegd en niettegenstaande dat 15 augustus een wettelijke feestdag en 16 en 17 augustus respectievelijk een zaterdag en een zondag waren — alleszins nog in nuttige orde op maandag 18 augustus 1975 ter griffie had kunnen worden neergelegd ; dat appellant in gebreke blijft de redenen van de laattijdigheid van de neerlegging aan te duiden ; dat hij evenmin aanhaalt welke onderrichtingen hij aan de door hem aangestelde gerechtsdeurwaarder gegeven heeft en het hof dan ook niet kan nagaan of deze onderrichtingen voldoende precies waren ;

Overwegende dat in de gegeven omstandigheden niet ten genoegen van recht bewezen is dat de laattijdige neerlegging van het exploit van betekening alleen, en met uitsluiting van iedere fout vanwege appellant zelf, aan de gerechtsdeurwaarder te wijten is ; dat derhalve de aangevoerde overmacht niet kan worden aangenomen ;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE KORTRIJK

5e KAMER — 2 APRIL 1979

Voorzitter : de h. van Hille

Openbaar ministerie : de h. Denys

Advocaten : mrs. Deleu en Van Craeyveldt

Verzekering—Motorrijtuigen—Premieverhoging—Kennisgeving bij als drukwerk verstuurd brief.

Een verzekeringsmaatschappij heeft, ter kennisgeving van een premieverhoging, 25.459 brieven als drukwerk aan verzekeringsnemers gestuurd.

Ook al werd dit door een deurwaarder vastgesteld, dan nog is niet bewezen dat een bepaalde verzekeringsnemer de kennisgeving heeft gekregen, wat wel zou kunnen worden bewezen als de brief aangetekend was verstuurd.

waarop naam en adres van verweerder zou voorkomen, voorgebracht wordt) doch dat zij niet bewijst dat bewuste brief door de posterijen verder werd behandeld en normaal bezorgd of minstens aangeboden en dit op het goede adres ; dat zij zelfs geen attest van de posterijen vertoont, wellicht omdat deze maar al te goed weten dat een gewone brief licht verloren gaat, tijdelijk zoek is of zoek blijft, met vertraging wordt besteld door allerlei oorzaken enz. ;

Dat het hier om een niet-aangetekende zending gaat ;

Overwegende dat de bewering van verweerder dat hij geen bericht kreeg even geloofwaardig is als de bewering van eiseres dat de kennisgeving gebeurde, maar dat deze het nodige bewijs niet brengt, zodat haar vordering faalt ;
(...)

VREDEGERECHT TE ANTWERPEN

3e KANTON — 16 MAART 1979

Rechter : mevr. Van den Heuvel

Advocaten : mrs. Lesthaeghe en Doevenspeck

Verzekering — Motorrijtuigen — Premieverhoging — Kennisgeving per gewone brief.

Een verzekeringsmaatschappij heeft aan verzekerden brieven gestuurd met kennisgeving van een premieverhoging. Dat die kennisgeving de verzekerden bereikte, wil zij bewijzen met een proces-verbaal van vaststelling van een deurwaarder.

Dit proces-verbaal bewijst wel dat de brieven verzonden werden, maar niet dat ze de geadresseerden hebben bereikt.

N.V. X t/ Van B.

Overwegende dat de vordering van eiseres ertoe strekt verweerder te doen veroordelen om aan haar 9.999 fr. te betalen voor de jaarpremie van de autoverzekering polis nr. 41/814.465, vervallen op 5 maart 1978 ;

Overwegende dat verweerder hiertegen inbrengt dat hij conform artikel 15 van de Algemene Polisvoorwaarden, de polis opzegde bij aangetekend schrijven van 11 april 1978, namelijk toen hij van een afgevaardigde van verzekeringsmaatschappij X vernam dat de premie verhoogd was ;

Overwegende dat eiseres hierop repliceert dat verweerder op 21 december 1977 op de hoogte gebracht werd van deze premieverhoging en dat hij hierop pas op 11 april 1978 opzegde, terwijl artikel 15 uitdrukkelijk bepaalt dat opgezegd moet worden binnen dertig dagen na de kennisgeving van de verhoging ;

Overwegende dat deze kennisgeving niet gebeurde bij aangetekende brieven, doch eiseres de kennisgeving aan verweerder tracht te bewijzen met het proces-verbaal van vaststelling van deurwaarder Luyten van 21 december 1977 ;

Overwegende dat dit proces-verbaal wel bewijst dat de brieven op 21 december 1977 verzonden werden, maar niet dat ze de geadresseerden, o.a. verweerder, hebben bereikt ;

Overwegende dat artikel 15 van het modelcontract van-

zelfsprekend veronderstelt dat de verzekerde ook kennis kreeg van de verzonden brieven ;

Overwegende dat eiseres niet bewijst dat verweerder ooit een brief ontving en het algemeen bekend is dat herhaaldelijk brieven, die niet aangetekend verzonden werden, verloren gingen ;

Overwegende dat verweerder dan ook geldig zijn opzegging betekende ;

Om die redenen,

Verklaren de eis ontvankelijk doch ongegrond.

NOOT—Opzeggingsrecht bij verhoging van de verzekeringspremie (art. 15 van de autopolis)

In 1956 werd in België de verplichte autoverzekering ingevoerd en werd tevens een modelcontract ontworpen dat sedertdien door alle autoverzekeraars gebruikt wordt voor de verzekering van de verplichte burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor motorrijtuigen. Zoals dit het geval is in nagenoeg alle verzekeringspolissen, die een langere duurtijd hebben dan één jaar, werd ook in dit modelcontract voor de verzekeraar de mogelijkheid voorbehouden om tijdens de contractduur over te gaan tot wijziging van de oorspronkelijk bepaalde premie. Uit verzekeringstechnisch oogpunt is het inderdaad om begrijpelijke redenen noodzakelijk dat voor een contract met langere looptijd de verzekeraar het bedrag van de verzekeringspremie kan aanpassen aan de wisselende omstandigheden. Als corollarium van deze technische noodzakelijke aanpassingsmogelijkheid wordt aan de verzekeringsnemer het contractuele recht toegekend om de verzekering te beëindigen, wanneer de verzekeraar effectief overgaat tot een verhoging van de premie. Deze logische en rechtvaardige regeling, die volledig past in het gemeenrechtelijke stelsel van het verbintenissenrecht, werd in het modelcontract B.A.-Motorrijtuigen ingeschreven in artikel 15 van de algemene polisvoorwaarden.

Tijdens de jaren die verlopen zijn sedert de invoering van het modelcontract voor autoverzekering, dienden de verzekeraars sporadisch gebruik te maken van de mogelijkheid tot premieverhoging, enerzijds ten gevolge van de gevoelige relatieve verhoging van het aantal verkeersongevallen, te wijten aan de explosieve aangroei van het autopark, en anderzijds wegens de verhoging der toe te kennen schadevergoedingen, grotendeels te wijten aan stijging van de loonkosten en munterosie.

Oorspronkelijk werden de beslissingen tot premieverhoging genomen door de individuele verzekeringsmaatschappijen, die zich daarbij baseerden op hun eigen statistische gegevens. Sedert de in 1967 ingevoerde overheidscontrole op de B.A.-verzekering voor alle motorrijtuigen, werden de verzekeringsmaatschappijen verplicht hun toepasselijke tarieven te deponeren bij de diensten van het Ministerie van Economische Zaken en moest een voorgestelde tariefwijziging door deze diensten worden goedgekeurd. In 1971 werden dan bij ministerieel besluit de tariefperken voorgeschreven, binnen welke de verzekeringsmaatschappijen hun premies dienden vast te stellen. Deze tariefperken werden bij ministerieel besluit van 19 december 1977 laatst gewijzigd, met dien verstande dat de autoverzekeraars verplicht waren de nieuwe maatstaven der autotarieven toe te passen op al hun verzekeringscon-

tracten, dit met ingang van de jaarlijkse premievervaldag tijdens het jaar 1978. Door dit ministerieel besluit waren de verzekeringsmaatschappijen derhalve niet enkel gemachtigd, maar zelfs reglementair verplicht een premieverhoging toe te passen en bijgevolg zich te beroepen op artikel 15 van de algemene polisvoorwaarden. Het is duidelijk dat deze van overheidswege opgelegde tariefverhoging, uitgevaardigd bij ministerieel besluit, geen afbreuk kan doen aan de contractuele bepalingen van de polis, die «de wet van de partijen» uitmaakt. Trouwens, het ministerieel besluit zegt uitdrukkelijk en ten overvloede dat de nieuwe tarieven op de lopende contracten moeten worden toegepast «zonder afbreuk te doen aan de contractuele regelen». Artikel 15 van het modelcontract blijft derhalve onverminderd van toepassing. De verzekeringsnemer heeft het recht, wanneer hem de premieverhoging wordt aangekondigd, de lopende verzekeringspolis op te zeggen op de wijze en binnen de termijn die door het artikel is voorgeschreven.

Over deze basisprincipes bestaat trouwens geen betwisting.

Het aanvangstijdstip van de opzeggingstermijn

Tijdens het jaar 1978, waarbinnen alle verzekeringspremies dienden te worden aangepast, zijn er heel wat betwistingen gerezen die verband hielden met de geldigheid van de opzegging die door de verzekerden op basis van artikel 15 werd betekend, betwistingen, die zich voornamelijk toespitsten rond de vraag vanaf welk tijdstip de contractuele opzeggingstermijn van dertig dagen een aanvang neemt. Artikel 15 bepaalt daaromtrent dat deze termijn loopt «vanaf de kennisgeving van de premieverhoging». Deze op zichzelf eenvoudige regel is nochtans aanleiding geweest tot diverse interpretaties.

Alle gerezen betwistingen vinden hun oorsprong in de manier waarop de premieverhoging ter kennis werd gebracht van de verzekeringsnemers. Inderdaad, de betwistingen zouden tot een minimum beperkt gebleven zijn, indien de premieverhoging aan iedere individuele verzekeringsnemer was medegedeeld per aangetekend schrijven. Artikel 15 zegt echter niet uitdrukkelijk dat de mededeling van premieverhoging op die manier moet geschieden en derhalve wordt de wijze van mededeling overgelaten aan het oordeel van de verzekeraar.

Het is duidelijk dat het versturen van tienduizenden verhogingsberichten niet alleen hoge verzendingskosten maar ook aanzienlijk administratief werk met zich zou brengen. Om die redenen hebben de verzekeringsmaatschappijen afgezien van het procédé van een mededeling der premieverhoging per aangetekend schrijven. Aldus verzonden sommige maatschappijen hun verhogingsberichten per gewone brief, hetzij in globo op een bepaalde dag, hetzij in gespreide verzendingen. Andere maatschappijen bezorgden de verhogingsberichten aan de verzekeringstussenpersonen, met verzoek deze aan de klant te doen toekomen. Nog andere maatschappijen lieten de verzendingsoperatie door een deurwaarder constateren.

Bij ieder van de aangewende methodes doet zich nochtans de aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid voor dat een gedeelte der aldus verzonden berichten te laat of zelfs helemaal niet bij de geadresseerden terechtkomen. Hiervoor kunnen immers allerlei redenen worden aangewezen, zelfs zonder enige kwade trouw te veronderstellen in hoofde van de verzekeraar; het per vergissing niet op-

nemen van een polis op de adressenlijst, verkeerde adressering, het verloren gaan van sommige omslagen bij de manipulatie van de te verzenden omslagen, vertragingen op het postkantoor van verzending, vertragingen en vergissingen in het sorteringencentrum, vertragingen en vergissen op het postkantoor van ontvangst. Daarbij dient er rekening mee te worden gehouden dat de mogelijkheden van vergissing bij de verzekeringsmaatschappij zelf des te groter waren wegens het feit dat men te doen had met massale verzendingen. Ook bij de postdiensten waren vergissingen en vertragingen door de meeste maatschappijen werden verzonden rond de periode van kerstmis 1977 en nieuwjaar 1978, namelijk onmiddellijk na de uitvaardiging van het ministerieel besluit van 19 december 1977 en derhalve op een ogenblik dat de postdiensten traditioneel reeds overstelpt zijn door de correspondentie op het einde van het jaar.

Vele maatschappijen hebben dan ook de consequenties aanvaard, die noodzakelijk verbonden zijn aan de onvolkomenheid van de gevolgde verzendingsmethode. Andere maatschappijen evenwel bleven de stelling verdedigen dat de opzeggingstermijn voor hun verzekerden verstreken was zodra de contractuele termijn van dertig dagen verlopen was nadat hun zending normaal bij de geadresseerde had moeten terechtkomen. Het blijkt duidelijk dat deze stelling noodzakelijk moet inhouden dat iedere vergissing in de verzendingsmethode uitgesloten is, hetgeen erop zou neerkomen dat men aan een gewone zending dezelfde waarde zou toekennen als aan een ter post aangetekende zending, zowel wat betreft de zekerheid van het ter bestemming komen van deze zending als wat betreft het tijdstip van de bestelling ervan. Het is vanzelfsprekend dat deze gelijkwaardigheid niet bestaat en dat door de postdienst het stelsel van aangetekende zending werd ingericht juist om aan de afzender de bewijskrachtige zekerheid te geven nopens aankomst en tijdstip van aankomst.

Bij de betwistingen beriep de verzekeraar zich doorgaans op twee argumenten: 1) de opzeggingstermijn van dertig dagen neemt een aanvang bij de verzending van het bericht van premieverhoging en niet bij de ontvangst ervan; 2) er moet worden aangenomen dat een bericht, dat niet aangetekend maar als gewone zending aan de geadresseerde wordt gestuurd, binnen een normale tijdsspanne van één of twee werkdagen bij hem terechtkomt, vooral wanneer de verzending van een dergelijk bericht gepaard is gegaan met sommige voorzorgsmaatregelen zoals de vaststelling door een gerechtsdeurwaarder.

De waarde van deze argumenten, die werden aangevoerd om een door de verzekeringsnemer gegeven opzegging als te laat en derhalve als ongeldig aan te merken, dient onderzocht te worden. Het is immers niet meer dan redelijk en rechtvaardig dat iedere verzekeringsnemer, aan wie een premieverhoging ter kennis wordt gebracht, kan beschikken over de volle termijn van 30 dagen, die hem door artikel 15 van zijn polis wordt toegekend, om na te gaan of het opportuun is zich bij een andere verzekeringsmaatschappij te laten waarborgen en derhalve zijn lopende verzekeringspolis op te zeggen. Het zou immers onredelijk zijn dat een verzekeringsnemer wegens een ongelukkige samenloop van omstandigheden verstoken zou blijven van zijn contractueel recht tot opzegging, corrolarium van het recht van de verzekeraar om tot premieverhoging over te gaan.

Uitgangspunt van de opzeggingstermijn : « Kennisgeving van de premieverhoging »

Louter etymologisch duidt de term « kennisgeving » (in het Frans : notification) op het in kennis stellen, het notum facere, dat dient te geschieden, hetgeen bezwaarlijk kan worden gelijkgesteld met de loutere verzending van een mededeling, aangezien het best denkbaar is dat door allerlei incidenten een dergelijke verzending niet noodzakelijk leidt tot de vereiste kennisgeving, tot het kennis krijgen door de geadresseerde of minstens tot het krijgen van de mogelijkheid om kennis te nemen van de verzonden mededeling.

In de context van artikel 15 zou het gelijkstellen van een « verzending » met een « kennisgeving » als onlogisch en onrechtvaardig gevolg hebben dat het contractuele opzeggingsrecht aan sommige verzekeringsnemers ontnomen wordt ten gevolge van een te laat ter bestemming komen van de bedoelde mededeling of zelfs door het helemaal niet aankomen daarvan. Een dergelijke interpretatie zou aan de bepalingen van artikel 15 het nagestreefde effect ontnemen.

De bewijslast dat er wel degelijk een « kennisgeving » heeft plaatsgehad, rust op de notificant en dit bewijs kan op een afdoende manier geleverd worden door het probate middel van een aangetekende zending. Wanneer de notificant zich om begrijpelijke praktische redenen vergenoegt met een gewone verzending van de kennisgeving, dan dient hij daarvan de consequenties te aanvaarden, het feit namelijk dat een zending niet toekomt bij de geadresseerde of, in meer voorkomende gevallen, hem te laat bereikt.

Dat dergelijke gevallen zich ontegensprekelijk kunnen voordoen, blijkt alleen reeds uit het in gebruik zijn bij de Regie der Posterijen van formulieren, die aan de geadresseerde er kennis van geven dat het bestelde poststuk « bij vergissing niet binnen de voorziene tijdspanne werd uitgereikt ». Het is eveneens algemeen bekend dat sommige gewone postzendingen, zelfs als de geadresseerde correct is aangeduid op de omslag, op een verkeerd adres terechtkomen. Bij onjuiste of onvolledige adressering gebeurt het bovendien dat een zending aan de afzender wordt terugbezorgd en blijft het steeds de vraag of deze afzender voldoende zorg aan de dag legt om de mededeling opnieuw en dan aan het juiste adres te verzenden. Men kan bezwaarlijk aannemen dat, gelet op al deze mogelijke omstandigheden de oorspronkelijke verzending gelijkgesteld zou worden met de vereiste « kennisgeving ».

Het is derhalve duidelijk dat « kennisgeving » niet hetzelfde kan betekenen als « verzending van een bericht ». Om de gewenste draagkracht te geven aan de bepalingen van artikel 15 in verband met een effectief werkend opzeggingsrecht in hoofde van de verzekeringsnemer, kan onder kennisgeving alleen worden verstaan het moment waarop effectief door de ene partij aan de andere « kennis wordt gegeven » van het bericht van premieverhoging, m.a.w. het ogenblik van afgifte van het bericht.

Een andere interpretatie geven aan de term « kennisgeving » zou onvermijdelijk leiden tot het feit dat verschillende verzekeringsnemers niet meer de mogelijkheid zouden hebben om tot opzegging van hun polis over te gaan of minstens niet over de nodige tijd zouden beschikken om daartoe de vereiste maatregelen te nemen, hoewel daartoe alleszins contractueel dertig dagen werden gereserveerd.

In diverse aangelegenheden heeft trouwens de rechtspraak het principe bevestigd dat de geadresseerde van een brief slechts verwittigd is door de afgifte ervan, waarbij het bestuur van de Posterijen enkel optreedt als mandataris van

de verzender (Kh. Brussel, 26 november 1930, *Jur. Comm. Bruxelles*, 1931, 337 ; Hof Luik, 4 juni 1896, *Pas.*, 1896, II, 349 ; Cass., 16 januari 1933, *Pas.*, 1933, I, 73 ; Rb. Antwerpen, 20 januari 1970, *R.G.A.R.*, 1970, 8392).

Geen enkel procédé van gewone verzending der verhogingsberichten geeft een absolute zekerheid nopens het ter bestemming komen ervan

Verschillende verzekeringsmaatschappijen hebben zich de moeite getroost om de globale verzending der verhogingsberichten zo zorgvuldig mogelijk te laten verlopen, zodat ongetwijfeld de overgrote meerderheid der verzekerden op een normale manier in kennis werd gesteld van de aangekondigde premieverhoging.

Aldus werden door sommige maatschappijen lijsten aangelegd van de verzekerden ; aan de hand daarvan werden de verzendingsomslagen klaargemaakt, waarbij een gerechtsdeurwaarder het normaal verloop van deze activiteiten controleerde. Meestal was de gerechtsdeurwaarder ook nog aanwezig bij het in postzakken stoppen van de geadresseerde brieven en bij de afgifte op het postkantoor.

Zelfs aan een dergelijke zorgvuldige verzendingsmethode kan nochtans, zoals reeds hierboven werd aangetoond, niet de absolute zekerheid van een aangetekende zending worden toegekend. Men dient zich inderdaad te realiseren dat de toeziende gerechtsdeurwaarder vrijwel onmogelijk kan constateren of wel degelijk alle auto-verzekerden van de maatschappij op de voorgelegde listing zijn opgenomen. Vervolgens zou een effectieve en volledige controle erin moeten bestaan dat de gerechtsdeurwaarder verifieert of naam en adres van iedere verzekerde, op dezelfde wijze zijn weergegeven op de verzendingsomslag als op de lijsten. In de veronderstelling dat een gerechtsdeurwaarder het onhoudbaar tempo van zes gelijkaardige verificaties per minuut zou kunnen aanhouden, zou hij bijvoorbeeld voor een gemiddeld verzendingsvolume van 50.000 omslagen ruim 8.300 onafgebroken minuten hieraan moeten besteden, dus ruim 138 uren. Het is duidelijk dat in de praktijk een dergelijke controle enkel en alleen bij wijze van steekproef kan gebeuren en derhalve alle mogelijke leemten kan openlaten. Het zijn juist die « leemten » welke met zich brengen dat aan een zeker aantal verzekeringsnemers — inderdaad een relatief klein aantal in het geheel van de verzekerden — geen verhogingsbericht werd toegezonden. Niettemin dienen ook deze verzekerden de mogelijkheid te bezitten om gebruik te maken van het opzeggingsrecht dat artikel 15 hun geeft.

Bovendien moet nog worden aangetoond dat een verhogingsbericht, zelfs wanneer het correct werd geadresseerd en normaal verzonden, wel degelijk bij de geadresseerde is aangekomen en moet ook het tijdstip van aankomst met zekerheid kunnen worden vastgesteld om in aanmerking te worden genomen als uitgangspunt voor de opzeggingstermijn van dertig dagen. Welnu, er werd reeds aangetoond dat allerlei incidenten met zich kunnen brengen dat de afgifte van een gewone zending veel vertraging oploopt of zelfs helemaal niet plaatsvindt.

In een vonnis van het Vredegerecht te Borgloon (6 mei 1975, maatschappij X t/T., niet gepubliceerd) motiveert de rechter de geldigheid van de opzegging als volgt :

Artikel 15 der Algemene Polisvoorwaarden voorziet in de mogelijkheid van opzegging door de onderschrijver binnen dertig dagen na de kennisgeving van een tariefverhoging door de verzekeringsmaatschappij. De basisidee

van dit artikel is, dat de onderschrijver van een verzekeringspolis de mogelijkheid moet hebben zijn vrijheid te hernemen, wanneer de contractuele voorwaarden eenzijdig worden gewijzigd door de maatschappij. De bedoeling van de termijnbepaling is : de maatschappij niet gedurende te lange tijd in de onzekerheid te laten over het al dan niet voortbestaan van de polis. Daar deze bepaling in haar voordeel is, en een afwijking betekent van de basisidee, behoort de maatschappij de nodige maatregelen te treffen om het begin en het einde van de vervalltermijn voor opzegging onbetwistbaar vast te leggen en om bij eventuele betwisting bewijs te leveren. Artikel 15 bepaalt niet op welke wijze de kennisgeving van de verhoging moet gebeuren. De eiseres heeft zulks gedaan door gewone brief en de verzending ervan door gerechtsdeurwaarder laten vaststellen. Uit de ontleding van het artikel blijkt echter dat niet de verzending van de kennisgeving als begindatum moet worden beschouwd van de termijn, doch de kennisneming van de verhoging door de onderschrijver of ten minste het ogenblik waarop de kennisgeving de onderschrijver heeft bereikt. In casu is er twijfel over de juiste datum waarop de kennisgeving de verweerder heeft bereikt. Zijn bewering is weliswaar niet controleerbaar, maar de twijfel moet in zijn voordeel geïnterpreteerd worden, omdat de termijn slechts een afwijking is op het basisprincipe : mogelijkheid tot opzegging bij tariefverhoging. Bij gebrek aan zekerheid over het feit dat de opzegging buiten termijn werd gegeven, moet zij als geldig worden beschouwd.

In dezelfde zin : Vred. Genk, 16 maart 1976, *De Verzekeringsswereld*, mei 1976, 267 ; Vredegerecht Genk, 24 april 1979, Maatschappij X t/G., (niet gepubliceerd) en in dit nummer Vred. Ninove, 7 maart 1979.

Het ligt voor de hand dat de verzekeringsmaatschappijen door af te zien, om redenen van praktische aard, van het adequate middel van aangetekende verzending der verhogingsbrieven, het onmogelijk hebben gemaakt om op een onbetwistbare wijze een bepaald of bepaalbaar vast tijdstip vast te stellen, waarop de opzeggingstermijn van dertig dagen zou beginnen te lopen.

Dr. jur. H. Thijs

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 28 juni 1978

Aanhangigheid en samenhang — Arrest dat een autobestuurder en zijn verzekeraar in solidum veroordeelt — Voor zover het de verzekeraar veroordeelt, in cassatie vernietigd met verwijzing naar een ander hof van beroep — Vordering tot herroeping van het gewijsde van het eerste arrest — Uitsluitende bevoegdheid.

Bij arrest van 28 april 1977 veroordeelde het Hof van Beroep te Luik R. (thans eiser tot cassatie) en zijn verzekeraar in solidum tot betaling van bepaalde sommen, ter vergoeding van schade die veroorzaakt werd bij een ongeval waarvoor R. aansprakelijk werd bevonden.

R. tekende cassatieberoep aan op 9 mei 1977 (als beklagde) en op 27 juni 1977 (op civielrechtelijk gebied). Bij arrest van 15 september 1977 (*Arr. Cass.*, 1978, 70, *Pas.*,

1978, I, 65) verleende het Hof van Cassatie hem akte van zijn afstand van de eerste voorziening en verwierp het de tweede. Maar ook de verzekeraar had cassatieberoep ingesteld : het bestreden arrest werd vernietigd in zoverre het de verzekeraar veroordeeld had, en de aldus beperkte zaak werd naar het Hof van Beroep te Bergen verwezen.

Achteraf diende R. tegen het arrest van 28 april 1977 bij het Hof van Beroep te Luik een verzoek tot herroeping van het gewijsde in en hij vorderde, op grond van de samenhang met de zaak van de verzekeraar, de verwijzing naar het Hof van Beroep te Bergen.

Bij arrest van 9 februari 1978 verklaarde het Hof van Beroep te Luik zich bevoegd ; het verzoek tot herroeping van het gewijsde werd ontvankelijk maar niet gegrond geacht. Dit laatste arrest wordt thans door R. aangevochten in zoverre het, ter afwijzing van zijn verzoek tot verwijzing van de zaak naar het Hof van Beroep te Bergen, vermeldt dat het middel waarin R. zich op de samenhang beroept om de verwijzing te verkrijgen, niet kan worden aangenomen omdat «de toetsing van het door R. ingediende verzoek tot de bevoegdheid behoort van het Hof van Beroep te Luik». Het cassatieberoep wordt op de volgende gronden afgewezen :

«Overwegende dat het Hof van Beroep te Luik zich terecht bevoegd heeft verklaard en, bij de berechting van eisers verzoek tot herroeping van het gewijsde, even terecht geoordeeld heeft dat het middel met beroep op de samenhang niet kon worden aangenomen ;

«Dat het verzoek tot herroeping van het gewijsde namelijk niet een middel tot verwijzing maar een middel tot intrekking is, dat krachtens artikel 1134 van het Gerechtelijk Wetboek, op straffe van nietigheid moet worden onderworpen aan de rechter die de bestreden beslissing gewezen heeft.»

(Voorzitter-rapporteur : de h. Legros—Advocaat-generaal : de h. Ballet—Advocaat : mr. Van Ryn—In de zaak : R. t/ N.)

NOOT—In beginsel moet het verzoek tot herroeping van het gewijsde worden gebracht voor het gerecht dat de bestreden beslissing heeft gewezen, daar het een middel tot intrekking betreft (A. LE PAIGE, *Rechtsmiddelen*, 1973, p. 223, nr. 214). Men kan stellen dat art. 1134 Ger. W. aan dit gerecht een *uitsluitende bevoegdheid* toekent. Evenzo is de rechtbank die bij verstek uitspraak deed, *uitsluitend bevoegd* om kennis te nemen van het verzet (art. 1047 Ger. W.) (A. FETTWEIS, *Bevoegdheid*, 1971, p. 59, nr. 83bis).

De vraag rijst echter of voormelde uitsluitende bevoegdheid een samenvoeging wegens *samenhang* belet. Uit het geannoteerd arrest blijkt — minstens impliciet — dat zodra een bevoegdheid waarlijk uitsluitend is, er geen samenhang mogelijk is.

J.L.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 29 juni 1978

Getuigenverhoor — In hoger beroep toegestaan of bevolen — Beslissing dat het verhoor zal worden gehouden door een rechter van het rechtscollege van eerste aanleg — Ambtelijke opdracht.

Het bestreden arrest (Hof Luik, 8 december 1971) heeft het houden van een getuigenverhoor toegestaan en daartoe

die magistraat van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik aangesteld die de voorzitter van die rechtbank zal willen aanwijzen. Eiser tot cassatie meent dat het hof de macht en de bevoegdheid om die aanwijzing te doen onwettelijk heeft overgedragen. Het middel wordt als volgt weerlegd :

«Overwegende dat artikel 918 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat het getuigenverhoor wordt gehouden door de rechters die het hebben toegestaan of bevolen of door de rechter die in het vonnis is aangewezen ;

«Dat, krachtens artikel 1072 van hetzelfde wetboek, de uitvoering van de maatregelen die de rechter in hoger beroep alvorens recht te doen heeft bevolen aan de eerste rechter of aan de rechter in hoger beroep staat, naar gelang deze laatste beslist ;

«Dat hoewel, naar luid van artikel 11 van het Gerechtelijk Wetboek, de rechters hun rechtsmacht niet kunnen overdragen, zij niettemin, volgens het tweede lid van dit artikel, aan een andere rechtbank of aan een andere rechter ambtelijke opdrachten kunnen geven om daden van onderzoek te doen verrichten ;

«Overwegende dat uit de vergelijking van die bepalingen volgt dat, wanneer de rechter in hoger beroep overeenkomstig artikel 1072, lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek beslist dat het getuigenverhoor wordt gehouden door een rechter van het rechtscollège van eerste aanleg, hij, in afwijking van artikel 918, een ambtelijke opdracht aan dat rechtscollège moet geven om die daad van onderzoek te doen verrichten, zonder bij name de rechter aan te wijzen die met de uitvoering van die ambtelijke opdracht wordt belast ;

«Dat de rechter in hoger beroep aldus zijn rechtsmacht niet overdraagt.»

(Eerste voorzitter : de h. Wauters—Raadsheer-rapporteur : de h. Meeüs—Procureur-generaal : de h. Delange—Advocaten : mrs. Dassel, Simont en Van Ryn—In de zaak : R. t/ T.)

Hof Gent (5e Kamer), 6 november 1978

Verkeer — Niet plaatsen van gevaarsdriehoek — Bromfietser die achteraan op defecte wagen rijdt — Gedeelde aansprakelijkheid.

Het bestreden vonnis (Rb. Gent, 23 mei 1977) heeft de eis van appellante afgewezen, welke strekte tot terugbetaling van de uitgaven gedaan ten behoeve van haar verzekerde, slachtoffer van een verkeersongeval op de weg naar het werk. Het hoger beroep wordt gedeeltelijk gegrond verklaard :

«De verzekerde van appellante, H. Roger, aan het stuur van een motorrijwiel, volgde bij duisternis de Volpenswege te Sleidinge. Op de rechter zijde van de zes meter brede rijbaan stond de defecte vrachtwagen van De S., verzekerde van geïntimeerde. De openbare verlichting was voldoende om de vrachtwagen van op 200 m op te merken. De bromfietser is tegen de rechter achterzijde van de vrachtwagen terecht gekomen en liep zware verwondingen op.

«Nu De S. zijn vrachtwagen op de gelijkgrondse berm niet had geplaatst of niet kon plaatsen, diende hij ingevolge de bepalingen van artikel 8/2 van het algemeen verkeersreglement (K.B. 14 maart 1968) het voertuig van op afstand te signaleren door het teken 14 a, ongeacht de

plaatsgesteldheid in verband o.m. met de zichtbaarheid. De bepalingen van artikel 8/3 vullen die van artikel 8/2 aan doch ontzenuwen geenszins het imperatief karakter ervan.

«De overtreding van De S. staat in oorzakelijk verband met het ongeval. Weliswaar was de vrachtwagen op afstand zichtbaar en moet men aannemen dat de bromfietser, die zonder de minste uitwijkingsmanoeuvre tegen de rechter achterkant ervan is gereden, verstrooid was en een onvoorzichtigheid heeft begaan, doch dient ook in acht genomen te worden dat het ontmoeten van een gevaarsdriehoek op 30 m vóór de hindernis de aandacht van de bromfietser zou hebben getrokken met het gevolg dat hij tijdig had kunnen reageren door te remmen of links uit te wijken.

«De samenlopende fouten van beide betrokkenen zijn in dezelfde mate oorzaak van het ongeval.»

(Voorzitter : de h. de Clercq—Raadsheren : de hh. Colle en Roose—Advocaten : mrs. De Vlieghe en De Gezelle—In de zaak : N.V. Verzekeringsmaatschappij Z. t/ N.V. W.)

Hof Brussel, (6e Kamer), 4 januari 1979

Wet handelspraktijken — Gezamenlijk aanbod — Producten die één geheel uitmaken.

Een postorderbedrijf verkoopt koffers tafelbestek. In de reclamefolder wordt vermeld dat «extra bijgeleverd» worden : een complete edelstalen messenset met palissander heften. Het gaat daarbij om voorsnijmessen, een hakmes, een kaasmes, een messenslijper en een vleesvork. Luidens de verstrekte uitleg in de folder krijgt de koper van het koffertje met tafelbestek deze serie messen gratis, aldus de vaststelling van het hof.

Op vordering van een beroepsvereniging had de voorzitter te Brussel het stopzetten bevolen van de «geschenkelbelofte». De bewering van het postorderbedrijf, dat de koffer tafelbestek en de voorsnijmessen één geheel uitmaken en dus, overeenkomstig artikel 36, 1°, Wet handelspraktijken, gezamenlijk voor één prijs mogen worden aangeboden, had de voorzitter te Brussel van de tafel geveegd, in kleurrijke bewoordingen overigens («Het hakmes hoort in de keuken en hoeft daar niet uit te komen»).

Het hof oordeelde anders. Op grond van de wetsgeschiedenis en met verwijzing naar De Caluwé, Delcorde en Leurquin, dl. II, blz. 577 en 578, moeten de woorden «produkten of diensten die één geheel uitmaken» (art. 36, 1°) niet strikt geïnterpreteerd worden ; het gaat daar om produkten of diensten die afzonderlijk kunnen worden aangeboden maar die men gewoonlijk samen koopt en verkoopt omdat men ze normaal samen gebruikt. En die «gewoonten» liggen niet vast. Het hof overweegt :

«Dat het ter zake overduidelijk is dat de door appellante te koop aangeboden voorwerpen (...) een harmonisch geheel vormen ten dienste van de gastvrouw, die (...) haar eetgerei doeltreffend en op uniforme wijze wenst te kopen (...); dat zulks des te meer het geval is daar de meeste messen voor speciaal gebruik terzelfder tijd met de andere couverts aan tafel kunnen worden gebezigd ; immers (...) het voorsnijmes (...) wordt gebruikt om op het laatste ogenblik onder het gretig toezien oog van de gasten het rundsgebraad (...) in stukken te snijden (...) ; dat de bewering van

de eerste rechter — 'het hakmes hoort in de keuken en hoeft daar niet uit te komen' — een persoonlijke opvatting is die niet noodzakelijkerwijze door alle gastheren dient te worden gedeeld.»

(Voorzitter : de h. Caron—Raadsheren : de hh. Verdoodt en Van Malderen—Advocaten : mrs. Humblet en De Caluwé—In de zaak : Concordia Mail t/ Nat. Com. Juweliers, Uurwerkmakers, Goud- en Zilvermeden, Medailles en eretekens, Edele metalen en Aanverwante beroepen).

NOOT—Het vonnis van de eerste rechter, Voorz. Kh. Brussel, 16 november 1976, vindt men in *R.W.*, 1978-79, 2600, met noot van P. DE VROEDE.

Men neme het maar van het hof aan dat (dit) bestek en (deze) voorsnijmessen één geheel (kunnen) uitmaken. Artikel 36, 1°, dat het eigenlijke gezamenlijk aanbod regelt, laat dan — en alleen dan — toe die produkten samen voor één prijs aan te bieden. Omdat de produkten niet afzonderlijk worden verkocht, mag dan wat anders uit den boze is : prijsversluiering. De prijs van ieder produkt afzonderlijk hoeft niet vermeld te worden.

Maar artikel 36, 1°, veronderstelt wel dat ieder produkt wat kost, en ook betaald wordt. De vermelding «gratis erbij» of soortgelijke mededelingen zijn dan uit den boze. Gratis toegifte wordt geregeld in artikel 37. Alleen in de daar bedoelde gevallen mag «kosteloos erbij geleverd» als slogan gebruikt worden.

Een reclame voor een gezamenlijk aanbod overeenkomstig artikel 36, 1°, maar met de vermelding «gratis erbij» is leugenachtig. Zij misleidt het publiek omtrent de voorwaarden waaronder een produkt kan worden gekocht (art. 20, 1°, Wet handelspraktijken). Zulks werd in het hier besproken geval echter niet ingeroepen.

H. Swennen

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 91/78 — Firma Hansen/ Hauptzollamt Flensburg — (prejudiciële zaak) — *Belastingregeling voor gedistilleerde dranken* — 13 maart 1979.

Het Finanzgericht Hamburg heeft het Hof van Justitie verzocht om een prejudiciële beslissing over een aantal vragen betreffende de uitlegging van artikel 37 EEG-Verdrag betreffende nationale monopolies van commerciële aard in verband met de artikelen 92 en 93 inzake steunmaatregelen en het besluit van de Raad van 29 september 1970 inzake de associatie van de landen en gebieden overzee met de EEG, met het oog op de vraag of de belastingregeling voor in de Bondsrepubliek Duitsland ingevoerd gedistilleerde dranken na de inwerkingtreding op 2 mei 1976 van een wet houdende wijziging van het Branntweinmonopolgesetz verenigbaar is met het gemeenschapsrecht.

Verzoekster in het hoofdgeding heeft een bedrijf voor de vervaardiging en verkoop van gedistilleerde dranken, en

verkoopt in Duitsland gedistilleerde dranken die zijn ingevoerd uit de Gemeenschap en uit derde landen (Italië, Jamaica, Guadeloupe, Indonesië).

Na de inwerkingtreding van de wet van 2 mei 1976 werd over gedistilleerde dranken een belasting toegepast van DM 1.650 per hectoliter ethylalcohol, welke uniform geldt — zij het onder verschillende benamingen — voor inheems en ingevoerd gedistilleerd.

Volgens verzoekster is deze gelijkheid van behandeling slechts schijn. Ondanks de uniforme toepassing van het belastingtarief door de wet van 2 mei 1976 brengt dit stelsel in de praktijk mee dat ingevoerd gedistilleerd de kosten moet dragen van de omvangrijke steun aan inheems gedistilleerd, zodat is voldaan aan de voorwaarden waaronder volgens het Hof een nationale belasting, ook wanneer zij in schijn geen discriminatie inhoudt, kan worden aangemerkt als een heffing van gelijke werking als een bij het Verdrag verboden douanerecht (zaken 77/70, Cuccchi, en 105/76, Interzuccheri, Jurispr. blz. 987 resp. 1029).

Verzoekster betoogt dat dit neerkomt op een voortzetting van de privileges van het alcoholmonopolie en dat daarom toepassing van artikel 37 EEG-Verdrag gerechtvaardigd is, volgens welke bepaling de Lid-Staten zich ervan onthouden enige nieuwe maatregel te treffen welke indruist tegen het beginsel van uitsluiting van elke discriminatie tussen de onderdanen van de Lid-Staten of de draagwijdte van de artikelen inzake de afschaffing der douanerechten tussen de Lid-Staten beperkt.

Verweerster in het hoofdgeding, de Duitse belastingdienst, betoogt dat het alcoholmonopolie dusdanig is veranderd, dat het enkel nog als een marktordningsinstantie functioneert en geen invloed of controle meer heeft op de invoer van gedistilleerde dranken ; het indirecte verband tussen de inning van de invoerheffing en de financiering van een nationale economische activiteit is niet voldoende om te spreken van ongeoorloofde belasting of steun.

De zakelijke inhoud van de eerste vraag is of een overheidsmaatregel in verband met de werking van een nationaal monopolie van commerciële aard, die gevolgen heeft voor het vrije verkeer van goederen, eventueel niet valt onder het discriminatieverbod van artikel 37 EEG-Verdrag, omdat bij die maatregel onder meer een staatssteun in de zin van de artikelen 92 en 93 is ingesteld.

Artikel 37 verlangt geen volledige afschaffing van nationale monopolies van commerciële aard, doch alleen dusdanige aanpassing dat elke discriminatie tussen de onderdanen van de Lid-Staten is uitgesloten.

Het optreden van een nationaal monopolie mag niet dienen tot herinvoering van douanebescherming of kwantitatieve beperkingen in het intracommunautair handelsverkeer.

Nu in casu sprake is van een activiteit die speciaal verband houdt met de uitoefening van het alleenrecht van een nationaal monopolie voor de aankoop, verwerking en verkoop van gedistilleerd, kan de toepasselijkheid van artikel 37 niet worden uitgesloten.

Uit het verband tussen artikel 37 en de artikelen 92 en 93 blijkt dat deze bepalingen een identiek doel nastreven : vermijden dat de beide wijzen van interventie door een Lid-Staat — door een staatsmonopolie of door steunverlening — leiden tot vervalsing van de medingingsvoorwaarden of tot het scheppen van discriminatie.

Een maatregel die tot stand gebracht wordt door een

staatsmonopolie, dat gelijktijdig kan worden beschouwd als een steunmaatregel in de zin van artikel 92, valt daarom zowel onder de bepalingen van artikel 37 als onder de bepalingen inzake overheidssteun. Het Hof antwoordde daarom op de eerste vraag :

«Artikel 37 EEG-Verdrag is een *lex specialis* ten opzichte van de artikelen 92 en 93 van het Verdrag, in die zin dat overheidsmaatregelen die verband houden met de uitoefening van een uitsluitend recht door een nationaal monopolie van commerciële aard, ook dan aan de vereisten van artikel 37 moeten worden getoetst, wanneer daarbij een staatssteun is ingesteld ten behoeve van de producenten die aan het monopolie zijn onderworpen.»

Het eerste onderdeel van de tweede vraag luidt of artikel 37 een verhoging van de verbruiksbelasting verbiedt, wanneer deze op zichzelf niet discriminerende belasting zodanig wordt aangepast dat de daardoor verkregen aanvullende inkomsten bestemd zijn ter dekking van de verliezen van een nationaal monopolie dat gedwongen is aan de producenten een gegarandeerde verkoopprijs te betalen die hoger is dan de verkoopprijs op de markt.

Anders gezegd kan de combinatie van een steunregeling en het optreden van een staatsmonopolie schending opleveren van de verbodsbepalingen van artikel 37 ?

Het Hof verklaarde voor recht dat het onverenigbaar met artikel 37, lid 1, EEG-Verdrag is, wanneer een nationaal monopolie een produkt zoals gedistilleerde dranken, met behulp van openbare middelen in de handel brengt tegen een prijs die abnormaal laag is in vergelijking met de prijs vóór belasting van uit een andere Lid-Staat ingevoerde gedistilleerde dranken van vergelijkbare kwaliteit.

Voorts strekt de tweede vraag ertoe te vernemen of artikel 37 rechtstreeks rechten verleent aan degenen die worden getroffen door het prijsbeleid van een nationaal monopolie op de markt, onder de door de nationale rechter omschreven voorwaarden. In het onderhavige geval kon de rechter in het hoofdgeding gemakkelijk een vergelijking maken tussen de verkoopprijzen en de prijzen bij invoer en het eventuele gevolg van discriminatie ten gunste van de nationale produktie en ten nadele van ingevoerde produkten kan met grote nauwkeurigheid worden vastgesteld.

Het Hof antwoordde op deze vraag dat degene die de financiële gevolgen ondervindt van een discriminatie welke het uitvloeisel is van een abnormale verlaging van de verkoopprijs, die door een overheidsmonopolie met behulp van de openbare middelen wordt toegepast, aan artikel 37 EEG-Verdrag rechten ontleent die de nationale rechterlijke instanties moeten handhaven.

Het slot van vraag twee luidt of artikel 37 EEG-Verdrag ook toepasselijk is op maatregelen die de invoer van goederen uit derde landen betreffen.

Uit de plaats van artikel 37 in het stelsel van het Verdrag blijkt dat het ten doel heeft het vrije verkeer binnen de Gemeenschap te bevorderen en normale concurrentievoorwaarden tussen de economische stelsels der Lid-Staten te handhaven.

Daarom moet op deze vraag worden geantwoord dat de werkingssfeer van artikel 37 zich niet uitstrekt tot maatregelen die de invoer van goederen uit derde landen betreffen.

De derde vraag van de nationale rechter betreft de draagwijdte van artikel 2 van 's Raads besluit nr. 70/549 van 29 september 1970 inzake de associatie van de landen en gebieden overzee met de EEG, volgens welke bepaling de uit bedoelde landen en gebieden afkomstige waren in de

Gemeenschap kunnen worden ingevoerd met vrijstelling van douanerechten en heffingen van gelijke werking.

Het Hof antwoordde op deze derde vraag dat 's Raads besluit nr. 70/549 van 29 september 1970 inzake de associatie van de landen en gebieden overzee met de EEG — behoudens de door de nationale rechter vast te stellen toepasselijkheid ervan op de feiten van de zaak — tot doel heeft, de waren uit de betrokken landen en gebieden op voet van gelijkheid met communautaire produkten te plaatsen, voor zover het gaat om discriminerende praktijken van een nationaal monopolie van commerciële aard.

Zaak 86/78 — Distilleries Peureux/ Directeur des services fiscaux de la Haute-Saône et du territoire de Belfort, te Vesoul — (prejudiciële zaak) — 13 maart 1979 — *Belastingregeling voor gedistilleerde dranken*.

Partijen in het hoofdgeding zijn distilleerderij Peureux, verzoekster in het hoofdgeding, en de Franse belastingdienst ; het geschil betreft de verenigbaarheid met het gemeenschapsrecht van een heffing, genaamd «soulte», door de belastingdienst over ethylalcohol die op verzoek van de producent te zijner beschikking wordt gelaten en dus wordt vrijgesteld van verplichte levering aan de Staat.

Naar aanleiding van verzoeksters vordering tot terugbetaling van de «soultes», die volgens haar ten onrechte werden geïnd, stelde de nationale rechter het Hof de volgende vraag :

«Is het bestaan van een monopolie ten behoeve van de Franse Staat voor de vervaardiging van bepaalde brandewijnen zoals de poire Williams brandewijn, waarbij ten behoeve van de Staat een overdrachtsheffing wordt opgelegd, wanneer aan de producenten de beschikking over dergelijke brandewijnen wordt gelaten, sinds 1 januari 1975 of een latere datum verenigbaar met het bepaalde in artikel 37 EEG-Verdrag, houdende verbod van elke discriminatie tussen de onderdanen van de Lid-Staten der Gemeenschap bij in- en uitvoerverrichtingen ?»

Uit de Franse wetgeving blijkt dat voor de jaren 1974-77 onderscheid moet worden gemaakt tussen drie soorten ethylalcohol van eigen bodem, namelijk *vrij*, aan het monopolie *voorbehouden* en door dit gekocht en *vrijgesteld* — dat wil zeggen in beginsel aan het monopolie voorbehouden maar ter beschikking van de producenten en daarop aan de «soulte» onderworpen — gedistilleerd. De invoer van gedistilleerd uit het buitenland is voorbehouden aan de Staat. Ter uitvoering van artikel 37 EEG-Verdrag is bij decreet van 6 februari 1974 een eind gemaakt aan het invoermonopolie voor brandewijn en alcoholhoudende dranken afkomstig uit de andere Lid-Staten, die in Frankrijk in het verkeer worden gebracht. Bij de Franse regeling werd echter een «surtaxe de compensation» ingesteld voor verbruiksklare gedistilleerde dranken, die op soortgelijke wijze werd berekend als de «soulte» voor vrijgesteld inheems gedistilleerd.

De voor consumptie bestemde, ethylalcoholhoudende produkten uit de andere Lid-Staten waren vrijgesteld van de «surtaxe de compensation», doch onderworpen aan een «taxe compensatoire», wanneer de minimumverkoopprijs van het produkt in het land van herkomst lager was dan de verkoopprijs die in Frankrijk voor hetzelfde doel werd toegepast.

Voor de periode na de inwerkingtreding van het Franse decreet van 25 juli 1977 en naar aanleiding van 's Hofs

arresten van 17-2-1976 in de zaken Rewe (Jurispr. 1976, blz. 181) en Miritz (Jurispr. 1976, blz. 217), overwoog de Commissie dat bovengenoemde «taxe compensatoire» onverenigbaar was met de in artikel 37 EEG-Verdrag neergelegde verplichting de nationale monopolies van commerciële aard aan te passen in dier voege dat aan het einde van de overgangperiode elke discriminatie tussen de onderdanen van de Lid-Staten, wat de voorwaarden van de voorziening en afzet betreft, is uitgesloten.

Voor de nationale rechterlijke instantie klaagt verzoekster in het hoofdgeding :

a) dat zij over de periode van 1974 tot 1977 over door haar geproduceerd gedistilleerd een «soulte» heeft moeten betalen over het gedistilleerd dat op haar verzoek is vrijgesteld van de verplichte levering aan het monopolie — gelijksoortige produkten worden bij invoer uit andere Lid-Staten niet door een dergelijke heffing getroffen of althans slechts door een «taxe compensatoire» — welke «soulte» onverenigbaar met het Verdrag en dus niet verschuldigd is ; deze situatie acht verzoekster in strijd met het discriminatieverbod bedoeld in artikel 37 EEG-Verdrag.

b) dat zij over het tijdvak na de inwerkingtreding van het decreet van 25 juli 1977 verplicht was een «soulte» over vrijgesteld door haar geproduceerd gedistilleerd te betalen, terwijl dit niet verschuldigd is over soortgelijk gedistilleerd uit een andere Lid-Staat, met als gevolg dat verzoeksters produkten discriminatie ondergaan op de markten der andere Lid-Staten waarheen zij bedoelde produkten exporteert.

Het Tribunal de grande instance te Lure wendt zich in dit verband tot het Hof met de vraag of

a) artikel 37, lid 1, waar het de Lid-Staten verplicht hun nationale monopolies van commerciële aard aan te passen in dier voege dat aan het einde van de overgangperiode elke discriminatie tussen de onderdanen van de Lid-Staten is uitgesloten, eraan in de weg staat dat over nationale produkten die onder het monopolie vallen belastingen worden geheven waaraan soortgelijke produkten die uit andere Lid-Staten worden geïmporteerd niet of slechts in mindere mate zijn onderworpen ;

b) of ditzelfde artikel 37, lid 1, verbiedt over de nationale produkten die onder het monopolie vallen hogere belastingen te heffen dan die welke gelden voor soortgelijke produkten in een andere Lid-Staat, wanneer het nationale produkt bestemd is voor de export naar die andere Lid-Staat.

Met betrekking tot het eerste punt overwoog het Hof dat de verhouding tussen binnenlandse belastingen op nationale produkten en binnenlandse belastingen op uit andere Lid-Staten ingevoerde produkten wordt geregeld door artikel 95 EEG-Verdrag, dat bepaalt dat de Lid-Staten op produkten van de overige Lid-Staten al dan niet rechtstreeks geen hogere binnenlandse belastingen heffen, van welke aard ook, dan die welke al dan niet rechtstreeks op gelijksoortige nationale produkten worden geheven.

Na het einde van de overgangperiode staat artikel 37 geen afwijkingen meer toe van het verbod van artikel 95, dat ten volle van toepassing is op de belastingen op ingevoerde produkten die hoger zijn dan belastingen op nationale produkten, ongeacht of deze al dan niet onder een nationaal monopolie vallen.

Ofschoon artikel 95 de Lid-Staten verbiedt uit andere Lid-Staten ingevoerde produkten zwaarder te belasten dan inheemse produkten, is het omgekeerde niet het geval. Dit

verschil is uitsluitend het gevolg van de eigenaardigheden van niet-geharmoniseerde nationale wettelijke regelingen op gebieden die behoren tot de bevoegdheid van de Lid-Staten.

De in artikel 37 neergelegde regeling slaat slechts op activiteiten die een intrinsieke band hebben met de specifieke functie van het betrokken monopolie, doch is irrelevant in het licht van de nationale bepalingen die geen regeling bevatten voor deze specifieke taak.

Het Hof antwoordde derhalve op het eerste onderdeel van de vraag dat noch artikel 37 noch artikel 95 EEG-Verdrag eraan in de weg staan dat een Lid-Staat over een nationaal produkt — met name bepaalde gedistilleerde dranken — ongeacht of dit produkt al dan niet is onderworpen aan een monopolie van commerciële aard, nationale heffing en van welke aard ook toepast, die hoger zijn dan die welke worden toegepast op soortgelijke produkten die worden ingevoerd uit de andere Lid-Staten.

Ten aanzien van het tweede punt :

Indien het een Lid-Staat vrij staat, zoals blijkt uit het antwoord op het eerste onderdeel van de vraag, over een nationaal produkt hogere nationale belastingen toe te passen dan het geval is met soortgelijke ingevoerde produkten, ongeacht of dit nationale produkt in die Lid-Staat al dan niet onder een monopolie van commerciële aard valt, kan die Lid-Staat a fortiori over een nationaal produkt hogere binnenlandse belastingen heffen dan over soortgelijke produkten uit een andere Lid-Staat.

Verschillen van deze aard komen voort uit de belastingbevoegdheden van de Lid-Staten en vallen niet onder artikel 95 of artikel 37 EEG-Verdrag.

Het Hof verklaarde voor recht :

Noch artikel 37, noch artikel 95 EEG-Verdrag belet een Lid-Staat om een nationaal produkt — inzonderheid bepaalde gedistilleerde dranken —, onverschillig of dit onder een handelsmonopolie valt of niet, aan hogere binnenlandse belastingen te onderwerpen dan gelijksoortige produkten die uit andere Lid-Staten zijn ingevoerd.

Zaak 119/78 — S. A. Distillerie Peureux/ Directeur des Services fiscaux de la Haute-Saône et du territoire de Belfort, te Vesoul — 13 maart 1979 — *Belastingregeling voor gedistilleerde dranken*.

In deze zaak, waarin partijen in het hoofdgeding dezelfde zijn als in de zaak 86/78, vraagt het Tribunal de grande instance te Lure het Hof om een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van de artikelen 10 en 37 en van andere verdragsbepalingen inzake het vrije verkeer van goederen.

Deze vraag is gerezen in 1976 in het kader van een geding tussen verzoekster in het hoofdgeding en de bevoegde Franse overheidsdienst, en betreft het recht om in alcohol geconserveerde sinaasappelen uit Italië, waar zij zich in het vrije verkeer bevinden, in Frankrijk in te voeren en daar te distilleren.

Toen verzoekster de betrokken dienst meedeelde dat zij dit produkt invoerde om het te distilleren, werd haar geantwoord dat niets deze invoer belette, doch dat zij geen distillatievergunning kreeg, daar artikel 268 van bijlage II van de Code général des impôts zich ertegen verzette dat een dergelijk verzoek zou worden ingewilligd, immers «est interdite la distillation de toute matière première importée,

à l'exception des fruits frais autres que les pommes, poires ou raisins.»

Verzoekster betwistte dat het verbod van artikel 261 verenigbaar was met het gemeenschapsrecht en bracht de zaak voor het Tribunal de grande instance te Lure, dat het Hof verzocht om een prejudiciële beslissing over de volgende vraag :

«Is het verbod in Frankrijk van distillatie van ingevoerde grondstoffen, met uitzondering van verse vruchten anders dan appels, peren en druiven, verenigbaar met de artikelen 10 en 37 of enige andere bepaling van het EEG-Verdrag inzake het vrije verkeer van produkten uit derde landen, met name met betrekking tot de distillatie van sinaasappelen op alcohol uit Italië ?

Het Hof verklaarde voor recht dat een nationale bepaling waarbij het is verboden om voor de vervaardiging van onder een nationaal handelsmonopolie vallende produkten grondstoffen uit andere Lid-Staten te distilleren, terwijl dat verbod niet geldt ten aanzien van identieke, op het nationale grondgebied geproduceerde grondstoffen, een maatregel van gelijke werking is als een kwantitatieve beperking als bedoeld in artikel 30 EEG-Verdrag en een discriminatie met betrekking tot de voorwaarden van voorziening en afzet, als bedoeld in artikel 37, lid 1, van het Verdrag.

Er zijn geen termen aanwezig om onderscheid te maken tussen produkten die, na invoer uit een derde land, in een andere Lid-Staat regelmatig in het vrije verkeer zijn gebracht, en produkten die van oorsprong zijn uit die Lid-Staat.

BOEKEN

Abortus voor het Parlement, Uitgave van het Centrum voor familiale studies, Derachelaan, 137, 1050 Brussel, in 8°, 25 p., prijs : 25 fr.

Deze brochure van een 25-tal bladzijden geeft een samenvatting van de medische, ethische en demografische aspecten van het abortusprobleem. Samengesteld door een groep geneesheren, juristen, politieke mandatarissen en universiteitsprofessoren, brengt ze een commentaar bij het wetsvoorstel van senator Herman Michielsens van 11 januari 1978.

Zeven argumenten ten voordele van de depenalisering van abortus worden geanalyseerd en besproken. Aan de hand van wetenschappelijke studies, de verslagen van de Staatscommissie voor ethische problemen en uitspraken of citaten van wetenschappers worden deze argumenten weerlegd.

De tekst is rustig geschreven, geen polemische toon, geen harde taal. Zoals meestal het geval is : «On ne convainc que celui qui est déjà à moitié de notre avis»... In passionele vraagstukken hebben de argumenten weinig gewicht : de auteurs van de brochure hebben ze samengebracht voor wie nog lezen wil.

A. Vandeplas

Prof. dr. Paul DE VROEDE, *Handboek van het Belgisch economisch recht*, Kluwer, Antwerpen, 1978.

Hetgeen het in 1978 uitgekomen handboek van prof. dr. Paul De Vroede kenmerkt, is dat men uiteindelijk afwijkt van het traditioneel aan handelsrecht gebonden schema om ditmaal economisch recht te gaan bestuderen. Hieruit vloeit uiteraard een vol-

ledig originele indeling van het werk voort die enigszins door het werk van Gotzen beïnvloed wordt.

Terwijl Van Rijn en Heenen zich tot het handelsrecht hebben beperkt, wenst de schrijver het handelsrecht ter zijde te laten om zijn begrip van het economisch recht te beperken tot het markt-recht. Dit is dan niets anders dan een voorlopige aanpak van de stof, die volgens De Vroede een open systeem dient te blijven zolang niet meer eensgezindheid bestaat omtrent begrip en inhoud van het economisch recht.

In de bestudering van de marktmechanismen zal men achtereenvolgens de toegang tot de markt bestuderen, het marktgedrag, de handelspraktijken en de regeling van de economische expansie.

Zo worden verschillende hoofdstukken gewijd aan de door overheidsinstellingen uitgeoefende economische activiteit, aan de vestigingswetgeving, aan het te zeldzaam behandeld probleem van winkels met grote oppervlakte.

De nieuwe dimensie van het economisch recht wordt onderstreept door de behandeling van de vestiging van gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen, een probleem dat traditioneel tot het administratief recht behoorde. Hetzelfde geldt voor de ontginningsnijverheid en gedeeltelijk althans voor de energiesector.

Na uiteenzettingen van het zeer zelden toegepaste K.B. nr. 62 van 13 januari 1935, de beëindiging van verkoopconcessies, de verkoopsweigeren, de prijsbinding, de prijsregeling — die de schrijver zeer goed kent — het economisch machtsmisbruik en de weerslag van het Europees recht, in het bijzonder de artt. 85 en 86 op de contractuele vrijheid, de economische expansie-wetgeving, worden in een belangrijk gedeelte — bijna een vierde van het werk — de handelspraktijken behandeld. Hierdoor wordt de belangrijke plaats die wet van 14 juli 1971 thans in onze economische wetgeving inneemt uitdrukkelijk onderstreept. De uitgediepte kennis die De Vroede van het onderwerp heeft en zijn jarenlange ervaring in de praktijk van de bestrijding van onrechtmatige mededinging vindt men in dit handboek terug. Of-schoon in de eerste plaats voor zijn studenten bestemd, zal het hierdoor ook aan de practicus de grootste diensten bewijzen.

A. De Caluwé

MEDEDELINGEN

Eeuwfeestcongres van de Vereniging (Stichting) tot Uitgaaf der bronnen van het Oudvaderlands recht, tevens vierde congres van Belgische en Nederlandse rechtshistorici.

Honderd jaar geleden werd op initiatief van de Utrechtse hoogleraren M. S. Pols (strafrecht), B. J. de Geer van Jutphaas (Romains recht) en J. A. Fruin (burgerlijk recht) de, in 1976 in een stichting omgezette, vereniging tot uitgaaf van de bronnen van het oudvaderlands recht opgericht. Sinds in 1880 Jan Matthijsen's in het begin van de vijftiende eeuw geschreven «Rechtsboek van Den Briel» door Fruin en Pols werd gepubliceerd zagen in de «Werken» der Vereniging 85 bronnenuitgaven in boekvorm het licht. In 1930 verscheen een Systematische Index op de eerste reeks der «Werken». Sinds 1925 verschijnen voor de publikatie van kleinere bronnen en voor opstellen betreffende de Nederlandse rechtsgeschiedenis de «Verslagen en Mededelingen» die thans 14 delen omvatten. In 1968 werd met de publikatie van een reeks herdrukken van belangrijke bronnen : *Fontes Iuris Batavi Rariores* een aanvang gemaakt. De vereniging heeft haar uitgave-activiteiten steeds verder in de tijd uitgebreid. Oorspronkelijk concentreeerde men zijn aandacht op de middeleeuwen ; de statuten van 1879 geven het eind van de zestiende eeuw als grens aan. Bij de eeuwwisseling werd de grens naar 1811 verlegd (met name om de uitgave van de ontwerpen van de codificatie-commissie van 1798 te kunnen uitgeven, waarmee overigens pas in 1968 een begin is

gemaakt). Tenslotte werd in 1940 elke tijdslimiet uit de statuten geschrapt.

De enorm gestegen drukkosten enerzijds en het feit, dat technisch en financieel het op microfilms of -fiches zetten van grote bronnenbestanden zeer wel doenlijk is, maken het onmogelijk, dat de Stichting op de traditionele wijze haar werkzaamheden voortzet.

De vraag, wat dan wel haar taak in de komende decennien zal moeten zijn, was een van de meest besproken vragen tijdens het op 17 en 18 mei 1978 in Utrecht en Zeist gehouden eeuwfeestcongres, (tevens het vierde congres van Belgische en Nederlandse beoefenaars van de rechtsgeschiedenis van de Nederlanden, België en Nederland) dat aan het thema «Publiceren en profiteren van rechtsbronnen» gewijd was. De eerste dag werd in de aula van de Rijksuniversiteit te Utrecht, de tweede dag in het Slot te Zeist vergaderd.

In zijn feestrede: «Honderd jaar Bronnen en Jan Matthijsen» schetste de voorzitter van het Stichtingsbestuur P.J. Verdam in grote lijnen de historie der Vereniging. Verder droeg hij nieuwe gegevens aan over de Brielse stadssecretaris Jan Matthijsen, nl. dat hij gehuwd was met Catheline van Zwieten, wier grootvader Schepen van Brielle was en wier geslacht verwant was aan de hezen Van Arkel. Hij overleed voor 1435 en kinderen liet het echtpaar niet na. Zij overleefde hem en overleed voor 1454. In tegenstelling tot de uitgevers van het «Rechtsboek», die blijkens hun inleiding meenden dat Jan Matthijsen met het schrijven van zijn werk omstreeks 1404 was aangevangen, maakte Verdam aannemelijk, dat Meester Jan zijn boek pas in 1415 begon.

Boeiend en enigszins provocerend was de voordracht van de Utrechtse rijksarchivaris dr. C. Dekker: «O.V.R. en de archivaris». In de 17de en 18de eeuw zijn talrijke publikaties van rechtsbronnen tot stand gekomen met het oog op de rechtspraktijk, geenszins uit historische belangstelling. Plaatselijke en gewestelijke bestuursorganen bevorderden de uitgave van keur- en plakkaatboeken. Het na de Franse revolutie erkende beginsel van de openbaarheid der overheidsarchieven had tot een vergroting van het aantal rechtsbronnenuitgaven kunnen leiden. Om door de spr. opgesomde redenen is dit in Nederland echter niet het geval geweest. Toen in 1879 de Vereniging haar werkzaamheden begon, moest een in vergelijking tot andere Europese landen bestaande achterstand worden ingehaald. Vervolgens besprak Dekker de resultaten van een in 1978 door het bestuur van de Stichting onder Nederlandse archivariissen gehouden enquête betreffende door de Stichting in de komende jaren te entameren uitgave-activiteiten. Onder meer op grond hiervan kwam hij tot een reeks aanbevelingen, waarvan ik er enkele kort wil memoreren.

1. Er zal een belangrijke accentverlegging moeten komen van de bronnenuitgaven in extenso naar publikaties die toegang geven tot archieffondsen, zoals plakaten-lijsten, repertoria van de archieven der hoven en dergelijke.

2. Van bronnen van een bepaald type (plakaten, sententies, notariële akten) zal een representatieve selectie in extenso moeten worden uitgegeven.

3. Men zal bij toekomstige bronnenpublikaties thematische accenten moeten leggen (bijv. aandacht moeten schenken aan verwaarloosde rechtsgebieden als zeerecht en verzekeringsrecht).

4. De negentiende en twintigste eeuw dienen veel meer in het beeld te komen (bronnen op gebieden als auteursrecht en kinderrecht).

5. Microprintpublikaties dienen te worden gestart, in de eerste plaats van in buitenlandse archieven liggend materiaal, dat voor de Nederlandse rechtsgeschiedenis van belang is.

6. Alle publikaties moeten in offset of nog goedkoper worden uitgevoerd.

Veel van deze thema's kwamen ook aan de orde in het referaat van prof. J. Th. de Smit: «Wat, waarom en hoe?» Spr. juichte het vervallen zijn der tijdsgrenzen toe en wees erop, dat de legistisch geschoolde oprichters der Vereniging veel te weinig aandacht hadden voor de rechterlijke werkzaamheid. Vooral in de laatste decennien is hierin door publikatie van «Gelderse wijzenissen» en sententies van de Grote Raad van Mechelen verandering geko-

men. Hiermee zal moeten worden verder gegaan, waarbij ook een thematische behandeling, uitgave van rechtspraak over bepaalde rechtsgebieden, zinvol is. Een thematische uitgave van wetgeving, bijv. van weeskamerordonnanties, waardoor het bestaan van filiaties zou kunnen worden aangetoond, werd eveneens door spr. bepleit. Het maken van bronnenpublikaties in de vorm van microfilms gecombineerd met gedrukte inventarissen achtte de Smit nuttig. Een heruitgave van het 56 jaar oude «Overzicht van oud-Nederlandse rechtsbronnen» van Fockema Andreae en De Blécourt (S.J. Fockema Andreae, Overzicht van Oud-Nederlandse rechtsbronnen, 2e druk, herzien en bijgewerkt door A.S. de Blécourt en A.M. van Tuyl van Serooskerken, Haarlem 1923) achtte hij noodzakelijk. Tenslotte meende hij dat prioriteiten zullen moeten worden gesteld. Daarbij moet o.m. een rol spelen, of de stukken moeilijk toegankelijk zijn (hetgeen bijv. het geval is als zij zich in Buiten-Europese archieven bevinden), of zij moeilijk leesbaar zijn, of zij zich in slechte staat bevinden dan wel of zij over zeer vele archieven verspreid liggen.

Een forum, bestaande uit de sprekers en prof. mr. O. Moorman van Kappen beantwoordde vragen, die naar aanleiding van de beide voordrachten werden gesteld. In de discussie kwam o.m. naar voren, dat microfilms, gezien de moeilijkheid van het schrift van de aan de 18e eeuw voorafgaande eeuwen, niet voor alle rechtshistorici voldoende zijn, dat het maken van gidsen en repertoria in de eerste plaats de taak moet zijn der archiefdiensten en dat nieuwe registers op de door de Vereniging uitgegeven bronnen nodig zijn om het gebruik ervan te vergemakkelijken.

Op 18 mei hielden zes beoefenaars van rechtshistorische subdisciplines en van enige «aanpalende» historische disciplines korte voordrachten over het belang van uitgegeven en uit te geven rechtsbronnen voor de door hen beoefende vakgebieden.

De Gentse hoogleraar dr. R. C. van Caenegem, wees, sprekend over «De bronnen van de Staatsrechtsgeschiedenis: enkele overwegingen», op de noodzaak van een steeds weer nieuwe bestudering van de bronnen. Vooringenomenheid en enghartig-nationalistische vertekening, dreigen in de staatsrechtsgeschiedenis nog meer dan elders. Spr. illustreerde aan de hand van voorbeelden uit de Britse en Duitse rechtsgeschiedenis de gevaren die de nationale oogkleppen van de (rechts)historicus kunnen veroorzaken. De kerkhistoricus prof. dr. O. J. de Jong erkende het belang van de door de Vereniging uitgegeven bronnen betreffende de middeleeuwse kerkelijke rechtspraak in het bisdom Utrecht, maar achtte het gewenst, dat de Stichting haar aandacht thans zou richten op de periode van de Republiek en op de negentiende eeuw. Daarbij zouden o.m. onderwerpen als de verhouding van de gewestelijke staten tot de kerken, en de praktijk van het processieverbod aan de orde moeten komen.

De schrijver van dit verslag sprak over «De privaatrechtshistoricus en de rechtstoepassing». Hij betoogde dat de oprichters van de Vereniging hun legistische opvatting waarin recht en wet werden geïdentificeerd, ook in het verleden projecteerden. Daardoor is de toepassing van het privaatrecht de eerste decennien vrijwel geheel buiten het gezichtsveld van de Vereniging gebleven. Tot na de tweede wereldoorlog is in deze situatie vrijwel geen verandering gekomen. Spr. drong aan op het uitgeven of anderszins toegankelijk maken van bronnen betreffende de oud-Nederlandse rechtsp praktijk. Wat de rechtspraak betreft, zal de aandacht zich in de eerste plaats moeten richten op de appéllcolleges. Voor de gewestelijke hoven (en voor de Hoge Raad van Holland en Zeeland) moet worden geïnventariseerd wat al in die tijd zelf in jurisprudentieverzamelingen en bij rechtsgeleerde auteurs of later is gepubliceerd. De «Witte plekken» moeten dan worden opgevuld door bronnen-uitgaven, soms in regestvorm, soms slechts lijsten, soms volledige teksten en bij de voluntaire rechtspraak alleen voorbeelden uit verschillende periodes. De verzameling van de raadsheer Ockers die sententies uit de periode 1656-1678 bevat van het Hof en de Hoge Raad van Holland en Zeeland is een juridisch «Doornroosje», dat tot leven moet worden gewekt. Prof. de Smit zegde in de discussie toe dat direct na de voltooiing van de heruitgaven van de rechtspraakverzameling van Neostadius (met Engelse ver-

taling) in Leiden aan de editie van de collectie-Ockers zal worden begonnen. Ook de uitgave van uitspraken van de schepencolleges en van andere lagere rechtscolleges zal de moeite lonen, vooral voor zover daarin de vermelding van de standpunten van partijen is ingenomen. Voor het inzicht in de rechtstoepassing van nauwelijks minder belang zijn de notariële archieven (alleen al het Amsterdamse notariële archief van 1575-1885 beslaat 3 KM !). Deze notariële protocollen zijn tot nu toe door de privaatrechtshistorici ten onrechte verwaarloosd. Uitgave van voorbeelden van notariële akten ligt hier voor de hand. Tenslotte deed spr. suggesties omtrent het opsporen van «travaux paratoires» van belangrijke oud-Nederlandse privaatrechtelijke wetten en de uitgave van dictaten van Johannes Voet's en Schellinga's colleges over Hugo de Groot's «Inleiding».

De aan de VU verbonden strafrechtshistoricus mr. S. Faber sprak over «Monumenten of chips? Strafrechtshistorisch onderzoek en het uitgeven van bronnen». Na in een terugblik gewezen te hebben op de deplorabele stand van het onderzoek op strafrechtshistorisch gebied in ons land, vertelde spr. het een en ander over de huidige strafrechtshistorische studies, die zich op de 18e en 19e eeuw concentreren. Hij meent dat aan uitgave van criminele rechtspraak niet te denken is. De kwantitatief gerichte aanpak met de computer, die voorstaat (die het woord chips in de titel van zijn voordracht verklaart), gedooft naar zijn mening geen selectie bij het publiceren van strafvonnissen. Ook Faber pleitte voor uitgaven van toegangen tot archieffondsen, lijsten en handleidingen. Overigens erkende hij in de discussie het nut van het als bijlage opnemen van een aantal criminele sententies in een strafrechtgeschiedkundige studie.

Prof. dr. R. Baetens (Universitaire Faculteiten Sint Ignatius, Antwerpen) refereerde over «De bruikbaarheid van rechtsbronnen in het licht van de huidige sociaal-economische geschiedschrijving». Hij achtte vooral ordonnances, costumen en notariële archieven van grote waarde voor de beoefenaar van de sociale en economische geschiedenis. Zij kunnen o.m. een rol spelen voor degenen die het verloop van lonen en prijzen of de vermogenspositie van bepaalde bevolkingsgroepen in het verleden wil bepalen.

Prof. mr. H. van der Linden (Amsterdam V.U.) wees in zijn voordracht: «Waterschappen en rechtsbronnen» op de bescheiden plaats die het oude waterschapsrecht in de bronnenuitgaven van de Vereniging innam. Daarbuiten is wel het een en ander gepubliceerd, o.m. een serie Overijssels stad-, dijk- en markrechten. Spr. betreurt het kleine aantal beoefenaren van de geschiedenis van het waterstaatsrecht. De protocollen en registers van de besturen van hoogheemraadschappen en polders zijn een ware «Fundgrube» voor de kennis van het functioneren dier besturen, en daarmee voor de kennis van vele moderne publiekrechtelijke figuren als de vergunning, het medebewind en de onteigening.

De alleroudste stukken uit die archieven zouden volledig moeten worden uitgegeven. Voor de latere tijd zou men met een keus kunnen volstaan. In de discussie kwam wederom het thema volledige bronnen-uitgaven versus lijsten en handleidingen aan de orde. Als nieuw element werd erop gewezen dat de Stichting meer belangstelling bij juristen en locale en regionale historici moet zien te wekken. In verband daarmee zal zeker niet alleen met de editie van inventarissen en van goedkope in offset uitgevoerde werken kunnen worden volstaan.

Een slotwoord werd gesproken door de Brusselse hoogleraar in de rechtsgeschiedenis dr. J. Gilissen, die een instructief overzicht gaf van het werk van de door hem gepreseedde, in 1846 opgerichte Koninklijke Commissie voor de uitgave der oude wetten en verordeningen van België, een ambtelijke, onder de minister van Justitie ressorterende, commissie die financieel in een aanzienlijk gunstiger positie verkeert dan onze Stichting. Gilissen nodigde de aanwezigen uit tot deelname aan het vijfde Belgisch-Nederlandse congres van rechtshistorici dat in mei 1980 in Brussel zal worden gehouden. Het congres Thema zal zijn: «Levend recht tegenover geleerd recht».

Op de eerste congresdag werden de congressisten door de commissaris der Koningin in de provincie Utrecht, op de tweede dag

werden zij door de burgemeester van Zeist ontvangen.

Tenslotte wil ik gaarne memoreren, dat alle gehouden voordrachten zullen worden opgenomen in het volgende nummer van «Verslagen en Mededelingen», dat in het begin van 1980 zal verschijnen.

Hans Ankum

Overschrijving in de registers van de burgerlijke stand

De vraag van senator R. Nauwelaerts aan de minister van Justitie of overschrijving in de registers van de burgerlijke stand van het beschikkende gedeelte van een vonnis inzake wettiging door adoptie mocht geschieden op grond van het afschrift dat de betrokken partijen als kennisgeving hebben ontvangen van de griffier werd in ontkennende zin beantwoord.

De ambtenaren van de burgerlijke stand mogen het beschikkende gedeelte van het vonnis of arrest niet overschrijven op zicht van het niet-ondertekend afschrift dat door de griffier, overeenkomstig artikel 792 van het Gerechtelijk Wetboek, aan elke partij wordt toegezonden. Alleen een uitgifte van het vonnis kan als basis dienen voor de overschrijving (artt. 790 en 791 van het Gerechtelijk Wetboek) (Vragen en antwoorden, Senaat, 1979, p. 364).

Toelating tot begraven

Luidens artikel 77 van het Burgerlijk Wetboek geschiedt geen teraardebestelling zonder een kosteloos afgegeven verlof van de ambtenaar van de burgerlijke stand. Noch de procureur des Konings, noch de rechter heeft enige bevoegdheid om de vereiste machtiging tot begraven te verlenen (Pand. B., Tw. *Permis d'inhumation*, nr. 43).

Wanneer de gerechtelijke overheden, zoals voorgeschreven, een onderzoek instellen bij een gewelddadig of verdacht overlijden, dan mag de ambtenaar van de burgerlijke stand het verlof tot teraardebestelling slechts afleveren nadat de gerechtelijke overheid hem heeft laten weten dat er geen bezwaar is tegen deze machtiging (Fr. RIGAUX, *Traité de l'état civil*, I, p. 355, nr. 966; A. ROLAND en Th. WOUTERS, *Guide pratique de l'officier de l'état civil en Belgique*, 12 ed., nr. 926; L. STICHELBAUDT, *Manuel de l'état civil*, 2e ed., nr. 550).

Het recht tot het verlenen van verlof tot begraven blijft opgeschort, zolang het onderzoek naar het verdacht overlijden dat vereist is en de ambtenaar van de burgerlijke stand niet is ingelicht dat er geen beletsel meer bestaat tegen de teraardebestelling (Vragen en antwoorden, Senaat, 1979, 591).

Ten onrechte wordt het bericht waarbij de procureur des Konings mededeelt dat er geen bezwaar meer bestaat tegen de teraardebestelling «toelating tot begraven» genoemd; ook wanneer er een gerechtelijk onderzoek werd bevolen om de doodsoorzaak vast te stellen behoort het alleen aan de ambtenaar van de burgerlijke stand verlof tot teraardebestelling af te leveren.

Toevoegsels in voedingsmiddelen

Uit een antwoord van de minister van Volksgezondheid en Leefmilieu op een parlementaire vraag van senator Bataille blijkt dat de lijst van alle in voedingsmiddelen toegelaten toevoegsels vastgesteld werd bij koninklijk besluit van 28 juli 1978, gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 28 oktober 1978 (Vragen en antwoorden, Senaat, 1979, p. 667).

Hierin is sedertdien geen wijziging gekomen.

Toevoeging van corticoïden aan diervoeding

Corticoïden zijn hormonen bereid uit de schors van de bijnieren. Het zijn derivaten van cholesterol met een steroïde structuur, die

ingedeeld worden in glucocorticoiden, mineralocorticoiden en sexhormonen (androgene en oestrogene).

Deze hormonen worden in de dierenvoeding gebruikt omdat ze de water-retentie (beïnvloeding van het gewicht der dieren !) en de groei bevorderen. Bij consumptie van dergelijk vlees loopt de mens groot gevaar omdat zijn water-metabolisme, proteïne-synthese en zelfs de werking van de bijnier zelf hierdoor verstoord worden.

In antwoord op een parlementaire vraag van senator Neuray, verstrekte de minister van Volksgezondheid en Leefmilieu toelichting over het gebruik van corticoiden in de bereiding van veevoeder (*Vragen en antwoorden*, Senaat, 1979, 667).

De toevoeging van corticoiden die een hormonale werking hebben is verboden op grond van artikel 12 van het koninklijk besluit van 12 juli 1972 betreffende de handel en het gebruik van stoffen bestemd voor dierenvoeding (*B.S.*, 19 januari 1973). Bovendien zijn ingevolge de EEG-richtlijn 70/524 van 23 november 1970 alle Lid-Staten van de Europese Gemeenschappen ertoe gehouden het toevoegen van dergelijke stoffen in dierenvoerders te verbieden.

Naar een sociaal I.P.R.

Onder deze titel verschijnt binnenkort bij Kluwer, Deventer, een keus uit het werk van de op 14 november 1972 overleden prof. mr. L. T. de Winter. Na zijn overlijden is op initiatief van zijn mede-directeur van het Centrum voor Buitenlands Recht en I.P.R. van de Universiteit van Amsterdam, prof. mr. I. Kisch, een comité gevormd dat zich ten doel stelde te komen tot de publikatie van het belangrijkste werk van deze internationaal bekende Nederlandse beoefenaar van het internationaal privaatrecht. Dit comité bestond, behalve uit de initiatiefnemer, uit mr. C.W. Dubbink, mr. M. H. van Hoogstraten, mr. R. Kötting en prof. mr. H. U. Jesurun d'Oliveira.

Uit het omvangrijke oeuvre is vooral dat werk gekozen dat ook thans nog de aandacht vraagt om de theoretische vernieuwingen die het aanbrengt. Daarnaast zijn beschouwingen geselecteerd, die geënt zijn op de praktijk van het werk van de schrijver in het kader van de Haagse conferentie. De uitgave wordt besloten met de warme woorden die hij aan de nagedachtenis van zijn voorganger J. Offerhaus en zijn vroegere Leidse collega R. D. Kollweijn wijdde.

Artikel 68, 4, van de Gemeentewet

De minister van Binnenlandse Zaken en Institutionele Hervormingen heeft aan volksvertegenwoordiger Aerts laten weten dat «het in artikel 68, 4, van de Gemeentewet vervatte verbod betreffende het onderzoek van de rekeningen der aan de gemeente ondergeschikte besturen, zowel voor de beraadslaging als voor de stemming geldt» (*Vragen en antwoorden*, Kamer, 1979, p. 898).

Gemeenteraadsleden en de burgemeester mogen niet tegenwoordig zijn bij het onderzoek van de rekeningen der aan de gemeente ondergeschikte openbare besturen waarvan zij lid zijn. «Onderzoek» is niet beperkt tot het nazicht van de rekeningen, maar wordt ook uitgebreid tot de goedkeuring van en de stemming over deze rekeningen.

Jeugdbescherming

In antwoord op een parlementaire vraag van volksvertegenwoordiger E. Glinne, heeft de minister van Justitie meegedeeld dat «hij van mening is dat de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming grondig moet gewijzigd worden wat het recht van verdediging van de minderjarigen betreft.»

Het bestuur zou aan de minister ter zake concrete voorstellen hebben gedaan (*Vragen en antwoorden*, Kamer, 1979, p. 771).

Plantaardige proteïnes

Om de kostprijs van de vleesprodukten te verlagen, worden deze vleeswaren soms «verrijkt» met eiwitrijke soja-derivaten. Volksvertegenwoordiger Devos heeft aan de minister van Volksgezondheid en Leefmilieu gevraagd of deze toevoeging niet gereguleerd is en of deze toevoeging niet dient vermeld te worden op de etikettering (*Vragen en antwoorden*, Kamer, 1979, p. 1137).

Uit het antwoord van de minister kan afgeleid worden dat er geen reglementering op deze toevoegingen bestaat... Evenwel bepaalt het besluit van de Regent van 10 februari 1946 «betreffende den handel in vleesch en andere gelijkaardige producten of vleeschderivaten» dat er melding van deze toevoeging op het etiket moet gemaakt worden indien minder dan 10 % plantaardige eiwitten worden toegevoegd. Als er méér dan 10 % eiwitten wordt toegevoegd, dient dat percentage bovendien duidelijk te worden vermeld.

De overtredingen van deze voorschriften worden thans gestraft door de wet van 24 januari 1977 betreffende de bescherming van de gezondheid van de verbruikers op het stuk van de voedingsmiddelen en andere produkten.

Verbetering in Nederland van de rechtspositie van minderjarigen in rijksinrichtingen

Met het oog op de verbetering van de rechtspositie van de minderjarigen die in rijksinrichtingen verblijven is in Nederland bij de Tweede Kamer een wetsontwerp ingediend met een voorstel voor een aantal wijzigingen in de Beginselenwet voor de Kinderbescherming.

Volgens een bericht van het Nederlandse Ministerie van Justitie (nr. 1126) bevat het wetsontwerp een herziene regeling voor de disciplinaire straffen die aan minderjarigen in rijksinrichtingen kunnen worden opgelegd. Daarnaast wordt de mogelijkheid geopend dat de minderjarige beklag kan doen over beslissingen van de directeur.

Volgens het wetsontwerp kan de minderjarige beklag doen over beslissingen van de directeur bij de commissie van toezicht, die bij elke rijksinrichting bestaat. Het moet gaan om een beslissing van de directeur (of diens plaatsvervanger), gericht tot de minderjarige persoonlijk. Dat kan zijn het opleggen van een disciplinaire straf, het weigeren van bezoek of correspondentie en in het algemeen elke beslissing op het gebied van de bejegening die voor een bepaalde minderjarige anders zou luiden dan voor de andere minderjarigen in de inrichting. Het klachtrecht waar het hier om gaat, geldt dus bijvoorbeeld niet voor een beslissing over voeding en kleding die op alle minderjarigen in de inrichting betrekking heeft. Uiteraard kunnen de minderjarigen, zoals nu ook het geval is, over zo'n regeling hun ongenoegen kenbaar maken bij de directie en bij de commissie van toezicht.

Als de minderjarige de beklagprocedure wil volgen, dient hij zijn klacht schriftelijk in bij de commissie van toezicht. De klacht wordt dan eerst beoordeeld door de voorzitter of door een lid van de commissie dat de voorzitter daarvoor heeft aangewezen. Als het een eenvoudige zaak blijkt te zijn, kan de voorzitter of het aangewezen lid het zelf afdoen. Het voordeel daarvan is dat snel op de klacht gereageerd kan worden. Wordt de klacht ongegrond verklaard, dan kan de minderjarige beroep doen op een klachtencommissie van drie leden uit de commissie van toezicht. Bij gegrondverklaring wordt de directeur uitgenodigd zijn beslissing te herzien. De directeur kan dan echter in beroep gaan bij de klachtencommissie.

Als het niet om een eenvoudige zaak gaat, behandelt de voorzitter of het aangewezen lid de klacht niet zelf, maar wordt de klacht doorverwezen naar de klachtencommissie voor behandeling in eerste aanleg. Tegen de beslissing van de klachtencommissie kunnen in dat geval zowel de minderjarige als de directeur in beroep gaan bij het College van Advies voor de Kinderbescherming. Die mogelijkheid is er ook als de klachtencommissie uit de commissie van toezicht pas in tweede instantie werd ingeschakeld, maar van

mening is dat de zaak direct naar haar verwezen had moeten worden omdat ze niet van eenvoudige aard is.

De bewindslieden menen dat met de voorgestelde regeling een juist evenwicht wordt bereikt tussen de wens naar een vlote behandeling van de klacht van een minderjarige, de vrijheid van de beoordelende instantie om een klacht afhankelijk van de concrete omstandigheden van het geval al dan niet gegrond te verklaren en de verantwoordelijkheid van de directeur voor de gang van zaken in de inrichting, een verantwoordelijkheid die de toetsende instantie niet van hem kan overnemen.

Het klachtrecht dat nu wordt voorgesteld, geldt uitsluitend voor minderjarigen in rijksinrichtingen. Daar kan het klachtrecht op eenvoudige wijze worden ingevoerd, ook al omdat bij deze inrichtingen al een onafhankelijke instantie bestaat in de vorm van een commissie van toezicht.

Met de particuliere kinderbescherming wordt overlegd hoe voor de minderjarigen in particuliere inrichtingen en in pleeggezinnen het klachtrecht kan worden gerealiseerd.

Als disciplinaire straffen die kunnen worden opgelegd aan minderjarigen in rijksinrichtingen kent de wet tot nu toe : afzondering (in een strafvertrek) en het onthouden van voorrechten.

Aan de straf van onthouding van voorrechten bestaat volgens de bewindslieden geen behoefte meer. De straf paste in een tijd dat men in de rijksinrichtingen bij de bejegening van minderjarigen uitging van een stelsel van voorrechten. Door goed gedrag kon de minderjarige bepaalde voorrechten verwerven.

De straf van afzondering wil het wetsontwerp handhaven. Het voorstel spreekt van «afzondering in een daartoe bestemd vertrek». De bedoeling is dat het vertrek zo wordt ingericht dat het aan zijn bestemming beantwoordt zonder dat het door ligging, inrichting enz. het karakter van strafvertrek heeft. De disciplinaire straf van afzondering moet wel worden onderscheiden van de afzondering als pedagogische maatregel (verblijf in afzondering tegenover verblijf in een groep).

De maximum duur van de straf van afzondering is nu nog vier dagen voor jeugdigen onder de 14 jaar en veertien dagen voor de overigen. Volgens het wetsontwerp mag de straf van afzondering voor jeugdigen beneden de 14 jaar ten hoogste twee dagen zijn. Zijn ze 14 of 15 jaar, dan kan de straf voor ten hoogste vier dagen worden opgelegd ; voor de 16- en 17-jarigen is dat maximaal zes dagen.

Het wetsontwerp stelt verder voor de disciplinaire straf van berisping in te voeren voor minder ernstige vergrijpen die echter niet helemaal onopgemerkt voorbij kunnen gaan.

De vroeghulp in het arrondissement Den Haag

Sinds 1 januari 1974 is in Nederland wettelijk geregeld dat de reclassering aan verdachten die in verzekering gesteld zijn en die derhalve op het politiebureau verblijven, vroeghulp biedt. Dit houdt in dat de reclassering deze verdachten bezoekt om te zien in hoeverre zij hulp nodig hebben.

Aan deze vroeghulp zijn vier doelstellingen toegekend : 1. hulpverlening aan de in verzekering gestelde bij zijn acute problemen ; 2. beperking van de toepassing en duur van de voorlopige hechtenis ; 3. start van een meer langdurige hulpverleningsrelatie wanneer dat noodzakelijk mocht zijn ; 4. inbreng bij aanvraag van voorlichtingsrapporten die door de reclassering ten behoeve van de rechterlijke macht worden uitgebracht.

In het arrondissement Den Haag is sinds 1976 in de gemeente Den Haag de vroeghulp verleend door een vast team van vier maatschappelijke werkers, dat uitsluitend vroeghulpwerkzaamheden verricht.

Op deze manier worden betere persoonlijke contacten gelegd met de aangehouden personen, een soepeler samenwerking verkregen tussen politie, justitie en reclassering, en een efficiëntere en effectievere manier gevonden om vroeghulp te bieden.

De ondervinding heeft aangetoond dat de betekenis van de vroeghulp vooral gelegen is in de directe hulpverlening aan de verdachten : o.m. het opknappen van allerlei klusjes (op de hoogte

brengen van de familie, zorgen voor kleding, verschaffen van praktische inlichtingen aan de naaste familie, e.d.), het verstrekken van informatie (hulpverleningsmogelijkheden, strafrechtelijke gang van zaken, e.d.) en vooral het geven van emotionele ondersteuning.

De in verzekeringstelling geschiedt in Nederland door de officier van justitie of de hulpofficier (art. 57 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering) en is gedurende ten hoogste twee dagen van kracht, maar ze kan door de officier van justitie eenmaal voor ten hoogste twee dagen worden verlengd (art. 58 Sv.). In België kan een verdachte ten hoogste voor een termijn van 24 uren ter beschikking worden gehouden, want uiterlijk binnen vierentwintig uren moet het bevel tot aanhouding door de onderzoeksrechter worden verleend en binnen dezelfde termijn aan de verdachte worden betekend.

De ruimere macht die aan de Nederlandse politie en aan de officier van justitie wordt verleend, biedt ook meer gelegenheid tot vroeghulp dan in België het geval kan zijn. De verdachte vertoeft slechts enkele uren op het politiecommissariaat of bij de rijkswacht en dient dan onverwijld voor de onderzoeksrechter te worden gebracht : er is weinig ruimte voor enige emotionele ondersteuning of praktische hulp, tenzij deze vroeghulp in de gevangenis zou worden georganiseerd.

BERICHTEN

Studiedag — December 1979 — «De burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de oprichters en beheerders der N.V.'s : Uitbreiding (wet van 4 augustus 1978) — Verzekering»

De Belgische Vereniging der Bedrijfsjuristen houdt in december 1979 (voorziene datum : woensdag 12) een studiedag met als thema «De burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de oprichters en beheerders der N.V.'s : uitbreiding (wet van 4 augustus 1978) — Verzekering».

De aanzienlijke wijziging die aangebracht werd door de wet van 4 augustus 1978, inzonderheid de verzwarende van de aansprakelijkheid der beheerders, en de problemen die zich voordoen i.v.m. de verzekering van deze aansprakelijkheid, zullen behandeld worden.

Op het programma staan de volgende uiteenzettingen :

Voormiddag

— Onderzoek van de wet van 4 augustus 1978 : toepassingsproblemen, door J. Ronse, hoogleraar aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit te Leuven ; De goede gedragingen der beheerders : Rechtspraak en beslissingen van de Bankcommissie, door P. Coppens, hoogleraar aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Université Catholique de Louvain ; De gedragingen die het concordaat of het faillissement voorafgaan, door J.L. Duplat, voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel.

Namiddag

— Verzekering van de aansprakelijkheid der beheerders : draagwijde en beperkingen, risicodekking voor de beheerders (van de onderneming), problemen voor de verzekeraar, door L. Dabin, hoogleraar aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Université de Liège.

— Synthese en conclusies, door P. Van Ommeslaghe, hoogleraar aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Université Libre de Bruxelles.

Na elke uiteenzetting volgt een algemene discussie.

Verdere inlichtingen kunnen verkregen worden op het Secretariaat van de B.V.B.J., Boomkwekerijstraat, 6, 1000 Brussel, tel. (02)511.72.40, toestel 2440.